

Ett öppnare Riddarhus

Under snart nio intressanta år har jag haft förmånen att arbeta som ordförande för Riddarhuset. Vid adelsmötet våren 2019 lämnar jag ordförandeskapet till en ny kraft. Den nya direktionen föreslås av riddarhusutskottet och föreläggs för beslut på slutmötet i början av juni.

Direktionen som tillträdde 2010 hade en tydlig agenda att modernisera Riddarhuset. Tillsammans med kansliet började vi med att definiera vår bild av hur omgivningen såg på oss. Vår slutsats beskrivs bäst med två ord: slutet och passivt. Helt överens önskade vi en förflyttning mot läget: öppet och aktivt.

Riddarhuset ska vara en viktig kunskapskälla i berättelsen om Sverige med budskapet att **vi värnar ett historiskt arv.**

Förutsättningarna för att lyckas med denna förflyttning mot ett mer öppet och aktivt Riddarhus är en effektiv organisation samt digitalisering av våra arkiv, stamtavlor och ansökningar till stipendier och understöd. Dessutom är vi alla i organisationen medvetna om den mentala förändring som har varit nödvändig för att få ett mer serviceinriktat förhållningssätt till omvärlden.

Min absoluta uppfattning är att vi har kommit långt. Vi har sammantaget fler kontakter med släktföreningar och ättemedlemmar och genomför fler aktiviteter i själva palatset. Dessutom har vi en ny hemsida och är aktiva på sociala medier. Digitalisering av stipendieansökningarna provas under hösten.

Riddarhuset har en mycket kompetent direktion. Sammantaget en kompetens som vilken bolagsstyrelse som helst skulle avundas. Jag vill tacka för en fantastisk tid tillsammans. Även socialt har vi upplevt mycket, allt från intressanta och djupa diskussioner till många glada skratt. Vi är ett sammansvetsat gäng.

Hösten 2015 tillträdde Erik Drakenberg tjänsten som riddarhussekreterare. Han är den som genomför och leder förändringsarbetet. Det känns tryggt med Erik Drakenberg vid det exekutiva rodet. Han har de kvalifikationer som krävs för att lyckas med uppdraget.

Vid adelsmötet 2016 invaldes Rebecka Millhagen Adelswärd och Erik von Hofsten för att tillföra direktionen behövlig kompetens i utvecklingsarbetet.

Rebecka Millhagen Adelswärd har en bredd inom kulturlivet och ett enastående kontaktnät. Resultatet ser vi i ökade aktiviteter med spännande innehåll. Publiken har uppfattat förändringen och strömmar till.

Erik von Hofstens kompetens ligger inom kommunikation. Han har en gedigen yrkeserfarenhet som kommit Riddarhuset till del i en strukturerad kommunikativ utveckling.

Framtiden ser ljus ut för Ridderskapet och adeln. Fler släktföreningar bildas med ökat intresse bland ättemedlemmar. Riddarhusets starka ekonomiska tillväxt möjliggör fler aktiviteter riktade mot ättemedlemmar och allmänhet. Riddarhusförvaltningen står på en solid ekonomisk grund och kommer att klara framtida lågkonjunkturer, även om de blir djupa.

Jag vill med dessa ord tacka direktionen och kansliet för ett utvecklande, stimulerande och inte minst roligt samarbete. Ni har varit lyhörda och tålmodiga under processen. Jag har själv lärt mig mycket.

Gustaf Wachtmeister af Johannishus, riddarhusdirektionens ordförande

FOTO: ATELJÉ UGGLA.

Samspelt par i Hovets tjänst

GÖTEBORGAREN JOHAN DALMAN och Margareta Nisser från Grycksbo i Dalarna pluggade i Uppsala i början av 1980-talet, han teologi, filosofi och konstvetenskap och hon ekonomi och konstvetenskap. De träffade varandra i studentviolet på Göteborgs nation när de spelade i en absurdistisk pjäs av Nobelpristagaren Maurice Maeterlinck.

– En konstig pjäs men kärlek uppstod. Han var en skojig prick, den där Dalman, säger Margareta Nisser Dalman som sedan 1985 är gift med Johan Dalman. Paret har tre vuxna barn.

Humorn har alltid varit ett kännetecken för Johan Dalman, som mer informellt kallas Sveriges roligaste biskop. Sedan 2015 är han stiftschef i Strängnäs och därmed efterföljare till en lång rad biskopar alltsedan 1100-talet, bland dem Thomas Simonsson, frihetsvisans författare. Johan Dalman tillträdde 2015 också posten som överhovpredikant, ett uppdrag han fick direkt från Carl XVI Gustaf.

– Som överhovpredikant är jag ordförande i Hovkonsistoriet, en motsvarighet till stiftens domkapitel med allt vad det innebär av tillsyn och främjande, säger Johan Dalman som upplever en positiv korsbefruktnings mellan sina ämbeten i Strängnäs och Stockholm.

I sin roll som överhovpredikant har Johan Dalman en fortlöpande dialog med kungafamiljen i frågor som rör familjehändelser och kyrkliga högtider.

– Hela kungafamiljen, och inte minst kungaparet, visar stort engagemang för Hovets gudstjänster och betonar ofta hur stort värde de sätter på dessa högtider, säger Johan Dalman.

Planeringen och genomförandet av högtiderna är i allra högsta grad ett teamarbete.

– Att se med vilket engagemang och yrkeskunnande var och en bidrar till detta spännande och komplexa läggpussel är en fröjd. Så oerhört många bidrar med så mycket till helheten, sammanfattar han.

Chefen för Husgerådskammaren och Bernadottebiblioteket Margareta Nisser Dalman med sin make och arbetskamrat, överhovpredikanten och biskopen Johan Dalman. Bilden togs i samband med Nobelprisutdelningen i Konserthuset i Stockholm 2017. FOTO: HENRIK MONTGOMERY, TT.

Teamarbete passar också bra in på yrkesrelationen mellan Johan Dalman och hustrun Margareta Nisser Dalman, sedan 2012 överintendent och chef för Husgerådskammaren och Bernadottebiblioteket inom Kungliga Hovstaterna.

Båda har hela eller delar av sin verksamhet förlagd till Hovet, båda har kontor på Kungliga slottet och de förmedlar ofta och gärna kunskaper och erfarenheter till varandra från sina respektive områden.

– Vi har ju båda att förvalta ett ärevärdigt men i allra högsta grad levande arv av stor betydelse för många människor. En klok person talade om att vi som människor behöver både rötter och vingar. Det uppdraget präglar bådas våra dagar, så där har vi mycket gemensamt, säger Johan Dalman.

Som biskop rör han sig inte sällan i kulturhistoriskt unika miljöer. Då är det inte dumt, menar han, att ha en föremålsexpert med många kunniga medarbetare på gripbart avstånd.

– Aldrig trodde jag väl att jag skulle bli arbetskamrat med min man. Svenska kyrkan i allmänhet och Kungliga Hovstaterna förenas i det att vi inte bara förvaltar ett mycket gammalt materiellt kulturarv utan poängen är ju att det används i sitt ursprungliga sammanhang, säger Margareta Nisser Dalman.

Hon knyter gärna an till makens inspel om tillvarons rötter och vingar.

– Rötter, absolut. Vingarna är viktiga för att inte fastna i det förflutna, men som chef för Husgerådskammaren har jag större behov av skyddsgardiner, insektsfällor och fuktmätare. Om detta talar vi, Johan och jag, säger Margareta Nisser Dalman.

I och med giftermålet med Johan Dalman blev Margareta medlem i den adliga ätten Dalman. Hon återknyter i detta sammanhang gärna till begreppet rötter.

– Tycker man att rötter är viktiga och tror man att rötter behövs för att man ska stå stadigt i tillvaron så bidrar adelsfamiljernas vårdande av släktband, traditioner och materiellt kulturarv till dessa rötter. Och är man som jag intresserad av historia, statskicks, politik, konst och kultur så är ju adeln central med tanke på den roll den spelat genom århundradena.

Samarbetsformer i mer formell mening kring kulturarvsfrågor finns inte mellan Husgerådskammaren, Riddarhuset och de adliga ätterna.

– Men däremot ett naturligt informationsutbyte. Ett slags win-win där allas vår kun-

skap kan ökas och fördjupas om vi generöst delar informationen, säger Margareta Nisser Dalman.

För Johan Dalman innebär adelskapet en outtalad förväntan om att ta vara på och värdesätta de långa linjerna som han »helt utan egen förskyllan» länkats in i.

Adelskapet ger honom också en detaljerad tillgång till svensk historia ur ett personligt perspektiv.

– Av antavlan påminns jag om att jag kom till Uppsala 1980 och min förfader till samma stad och studentnation 1702. Att jag som forskare umgicks med Linné, af Leopold och Gjörwell på Universitetsbiblioteket, medan mina fränder gjorde det i levande livet.

Johan Dalman har två profilerade kyrkliga uppdrag som gjort hans namn bekant i bredare kretsar, som biskop och som överhovpredikant. Kanske mindre känt är att han också är kaplan i Johanniterorden, där medlemmarna oftast har familjekopplingar till Riddarhuset. Såväl på det diakonala som sociala området gör Johanniterorden viktiga insatser, och delar varje år ut stora summor till enskilda hjälpsökande, organisationer och institutioner.

– Orden, som har gemensamma rötter med katolska Malteserorden, syftar under devisen »*Pro Fide – Pro Utilitate Hominum – För tron, för människornas bästa*» till att konkretisera och fördjupa medlemmarnas kristna tro. Dels inom ramen för gudstjänster, studier, resor och föredrag, dels genom att uppmuntra till personligt böne- och gudstjänstliv, säger Johan Dalman.

»Guds tilltal i det sköna» är titeln på hans doktorsavhandling i teologi om Lord Shaftesburys tänkande. Shaftesbury, som levde och verkade åren kring sekelskiftet 1700, har kallats den engelska upplysningstidens fader.

– Shaftesburys tänkande förenar teologi, filosofi och estetik på ett meningsfullt sätt som slog an i mig. Det är ju mina egna favoritämnen. Att han därutöver var britt och publicerade sina tankar i vackrast tänkbara böcker gjorde ju inte saken sämre, säger Johan Dalman.

Estetik, konst och forskning är intressen Johan Dalman och Margareta Nisser Dalman delar. Hon väntade ett tag med sin egen avhandling om inredningsmåleri från högre stånds miljöer i Gästrikland och Dalarna.

Ämnesvalet tog ansatsen i bruksherrgårderna i Grycksbo, med gustavianska inredningar från 1790-talet utförda av Nils Johan Asplind från Falun. Han målade i en tradition med rötterna i antiken och renässansen,

och var närmast inspirerad av den internationellt bevandrade Louis Masreliez.

– Efterforskningarna har fört mig till Pompeji, till Vatikanen, till kejsare Neros gyllene hus i Rom och till alla de miljöer i nyantik stil som Masreliez skapade för Gustav III och hans familj. Det har varit ett privilegium, säger Margareta Nisser Dalman.

I Husgerådskammarens samlingar finns föremål från Gustav III:s tid, epoken före denna – och naturligtvis från Bernadottes 200-åriga regeringstid. Tusentals och åter tusentals föremål av oskattbart värde.

Har Margareta Nisser Dalman någon favorit, tro? Nja, »en mor har inte ett favoritbarn», men det finns föremål som sticker ut och ger viktiga perspektiv på både historien och monarkin.

– Ett sådant föremål är Karl XIV Johans marskalksstav som vi visar i Bernadottevåningen på Kungliga slottet. Utan sina meriter som en av Napoleons skickligaste marskalkar hade Jean Baptiste Bernadotte aldrig kommit ifråga som svensk tronföljare. En av de viktigaste rekryteringar Sverige gjort, säger Margareta Nisser Dalman. ☞

Thorsten Sandberg

DALMAN NR 1718

Adliga ätten Dalman består av två genom giftermål befreundade släkter, Dalman och Björkeqvist, och är känd sedan 1650-talet.

Det var generalauditören sedermera landshövdingen i Blekinge län, Lars Dalman (1680–1752), och brodern, assessorn i Svea hovrätt sedermera vice lagmannen i Västmanland, Olof Johan Dalman (1685–1756), som adlades 1720 i Palatset i Stockholm av Ulrika Eleonora och introducerades samma år.

Ätten uppflyttades 1778 i den då återupprättade andra klassen, riddarklassen.

KÄLLA: ADELSKALENDERN 2016.

Maktens rivaler

NÄR GUSTAV III bragtes om livet på maskeradbalen på Operan i mars 1792, brukar det framställas som adelns reaktion på hans kupp vid riksdagen 1789, då han fängslade tjugo oppositionella adelsmän och med förenings- och säkerhetsakten berövade adeln dess makt. Illdådet påstås dessutom ha utförts av adelsmän med personliga motiv. Men i själva verket kan det ses som en logisk slutpunkt på fyrtio års oavbruten, uppsplitande kamp om den politiska makten i Sverige mellan kungahuset å ena sidan och adeln, riksdagens främsta stånd, å den andra.

När Sveriges stormaktstid var slut, och de stora krigens tid var över, vändes i stället kampen inåt, i en inbördes strid om makten. Den dramatiska kampen om kungligt envælde eller riksdagsmakt fördes dessutom med förskräckande smutsiga och brutala medel. Valfusk, spioneri, korruption. Trolösa intriger, upprepade grundlagsbrott, militärledda statskupper, landsförräderi. Politiska domstolar, tortyr, avrättningar och landsflykt.

I juni 1756 startade kungaparet ett misslyckat revolutionsförsök med militärt stöd, som resulterade i avrättningar av hovpartiets ledare och ytterligare maktförlust för kungen. På fransk anstiftan och hemlig maning till statskupp förde kungafamiljen sedan frågan om författningsändring till kunglig förmån vidare bakom kulisserna under frihetstidens maktstrider mellan hattar och mössor.

Frihetstidens ständervælde spårade onekligen ur. Adeln välkomnade därför Gustav III:s statskupp år 1772 – men opinionen vände när kungen sedan kuppattat utvidgade sin makt, inledde ett misslyckat och grundlagsvidrigt krig, och förgrep sig på adelsoppositionens ledare. År 1792 stod så gott som hela adeln på oppositionens sida.

MAKTKAMPENS CENTRALGESTALTER

Det var Lovisa Ulrika, Sveriges nya drottning, som först bjöd upp till dans. Den preussiske

Axel von Fersen d.ä. (1719–1794) var hattpartiets ledare och lantmarskalk vid riksdagarna 1755–1756, 1760–1762 och 1769–1770. Vid mössriksdagen 1765–1766 ledde han oppositionen, liksom när Gustav III kallade till riksdag 1778, 1786 och 1789. FOTO: MARIA IHRSEN, PICTOR MÅLERIKONSVERING.

självhärskarens dotter – begåvad och kulturintresserad, men också bortskämd, tjurskallig och auktoritär – var besatt av tron på att det bästa regeringssättet i en monarki var »upplyst despoti», den till tidsandan anpassade form av oinskränkt kungligt envælde som utövades i Preussen av hennes avgudade bror Fredrik den store och i Ryssland av Katarina den stora, systerdotter till hennes egen kunglige gemål, den karaktärssvaga Adolf Fredrik av Holstein-Gottorp.

Hennes son, Gustav III, tog redan som kronprins över sin mors mission med stor entusiasm och ärelystnad – till hennes förbittring och avund, för övrigt. Om Gustav III kan man skriva flera olika historier: å ena sidan »tjusarkung» och kulturlivets gynnare, å den andra en makt- och äregirig »egocentrisk hysteriker». Otvivelsaktigt var han en mästare i förställningskonst, med stor talang för att söndra och härska, som i hela sin gärning strävade efter att ställa sig själv i

maktens centrum och regera med så få besvärande begränsningar som möjligt – även om han till en början måste laga efter läge och förkläda sina avsikter i skickligt skräddad retorisk täckmantel.

Som sin farligaste fiende såg kungafamiljen Carl Fredrik Pechlin. Denne häcklades av sina fiender som uppkomling och förtalades av alla som intrigant bråkmakare, partiförrädare och mutkolv – men det var en man som verkligen var »smart» i ordets fulla bemärkelse. Han var djärv, företagsam och skrupelfri, en synnerligen farlig kombination. Pechlin var fast övertygad om att det var ständerna, det vill säga riksdagsmännen, som ensamma borde råda över Sveriges politiska öden – och att såväl råds- som kungamakt måste böja sig därunder. Det var onekligen en demokratisk tanke, en idé som vi alla i dag bekänner oss till. Mycket närmare än så kunde man inte komma ett demokratiskt styresskick på ståndssamhällets tid.

Axel von Fersen d.ä. – greve, beprövad general och tre gånger lantmarskalk och ordförande i sekreta utskottet – var den svenska adelns ledare under mer än trettio år. Fersen var en sann aristokrat, övertygad om adelns historiska roll och ansvar som balanserande och förmedlande makt mellan konung och folk. Han ledde hattpartiets motstånd mot Lovisa Ulrikas försök till maktutvidgning – och när Gustav III:s makthunger blev för påfrestande, tog han på nytt upp striden mot kungligt envælde. Fersens inställning var emellertid mer pragmatisk och återhållsam än den var hos många av hans meningsfränder. Hans underliggande strategi var att försöka undvika statskupper och väpnad konflikt och i stället försvara den lagenligt stadfästa konstitutionen mot angrepp från kungamakten, antingen det rörde sig om frihetstidens regeringsform från år 1720, eller om Gustav III:s eget verk från år 1772.

Adeln förlorade till synes kampen mot kungamakten, när det gustavianska enväldet under Gustav IV Adolf etablerades under intryck av oroligheterna i det revolutionära Frankrike. Men i praktiken behöll adeln i allt väsentligt sin ledande ställning, såväl ekonomiskt som i statens tjänst. ☞

Fil. dr Göran Norrby, författare till boken Maktens rivaler som kommer ut i september på Carlsson Bokförlag. I boken fokuserar författaren på dramats fyra centralgestalter: Lovisa Ulrika, Gustav III, Axel von Fersen d.ä. och Carl Fredrik Pechlin.

Den härsklystna drottning Lovisa Ulrika (1720–1782), »konungars dotter, syster, maka och moder», eftersträvade »upplyst despoti», men var avundsjuk på sin son Gustav III. Oljemålning av Lorens Pasch d.y.

FOTO: NATIONALMUSEUM.

En ansökan om adelskap år 1719

UNDER STORMAKTSTIDEN ökade antalet adliga personer i Sverige dramatiskt. I början av 1600-talet fanns 170 adliga ätter. Hundra år senare hade antalet stigit till omkring 800. Större delen av de nyadlade var officerare. Det berodde på att leden måste fyllas på när så många stupade i kriget. Och de högre officerstjänsterna kunde bara innehållas av adelsmän. Andra skäl att bli adlad var att man utmärkt sig inom civilförvaltningen eller vetenskapen. Vanligen skedde adlandet efter någons rekommendation. Att själv ansöka om att få bli adlig var inte lika vanligt även om det förekom. En som gjorde det var officeren Mårten Neüman.

Mårten Neüman hade ingen typisk officersbakgrund. Han kom inte från någon militärfamilj och var varken adlig eller besutten. Fadern var borgare i Stockholm när Mårten Neüman (eller Nyman som han kallades ibland) föddes 1680. Kanske var det den unge kungen, som steg upp på tronen 1697, som väckte hans häg för den militära

banan. Karl XII behövde alla tillgängliga krafter för att försvara Sverige mot ärkefienderna Danmark, Ryssland och Sachsen.

Mårten Neüman fick en lång och äventyrlig karriär som officer vid Upplands regemente. Han började som volontär och mönsterskrivare (det var den person som skötte rullföringen och kassan i fält) och var sedan med på Karl XII:s fälttåg, från invasionen av Danmark år 1700 ända till slutet i Fredrikshald. Neüman tillhörde de få som överlevde katastrofen i Poltava och följde med kungen till Bender. Där blev han tillfångatagen i den så kallade kalabaliken 1713 men kom fri och kunde ett par år senare ta sig hem till Sverige. Här anslöt han sig omedelbart till sitt gamla regemente. I belägringen av Fredrikshald 1718 blev han sårad men klarade sig ännu en gång med livet i behåll.

Neümans krigarbana med alla äventyrliga inslag gav honom nog en viss ryktbarhet. Men han hade inte blivit adlad och hade (därför?) inte heller uppnått så hög

militär grad. När han efter alla år i fält kom hem från Fredrikshald hade han fortfarande kaptens grad, detta trots att kriget vanligen medförde snabba beföringsgångar. Saken tog honom hårt. Vanligen adlades man, som sagt, på rekommendation av någon eller då man stod i tur för beföring till en högre tjänst. Man måste också ha pengar för att lösa ut sköldebrevet, det kunde kosta flera årslöner. Tydligt hade ingen lagt sitt ord för Neüman, men han var uppenbarligen en handlingens man. Han skrev ett brev till drottning Ulrika Eleonora och anhöll om att bli adlad. Kanske var det hans hustru som inspirerade honom. Efter hemkomsten till Sverige hade Neüman gift sig med Catharina Vult (1694–1775). Hon visste vad det betydde att vara adlig. Modern var av den adliga ätten Wallrave.

»Stormäktigste Allernådigste Drottning», började Neüman sitt brev. Han var visserligen inte en av dem som hade flest tjänsteår, fortsatte han, men sade sig ändå föranlä-

Mannercronas namnteckning finns bevarad på Riksarkivet. SKANNING: RIKSARKIVET.

ten att skriva. Han hade troget tjänat sin konung alltifrån krigets början och till denna stund. Och kungen hade på eget initiativ »utan någons föredragande eller recommendation» belönat honom med kaptens grad 1712 i Bender. Men någon mer erkänsla för sina insatser hade han inte fått, trots att han hade »måst lijda och tåhla allt vad nånsin af en Trogen Undersåte fordras kan». Genom sitt deltagande i kalabaliken i Bender där han blev tillfångatagen och plundrad av turkarna, hade han inte bara riskerat livet, utan också sin själ och salighet. Han fortsatte: Trots att jag »så mycke och mångfaldiga Swårigheeter utstådt /och/ Minn Hälsa och ringa Egendomb uti Konungens och Fädernelandets dienst förlorat ... » har jag dock med »Innerlig Hierthans Grämsel måst see och Ehrfahra ... ligia mig deth i Wägen, att jag ej medt Wapen och Skyldebref Minn Hågkombst har kunnat förljusa».

Brevet andas bitterhet. Neüman kände sig illa lönad för sina upppoffringar. Kanske hade han också blivit förbigången i karriären av andra, som han bedömde, mindre värdiga kolleger. Men det var inte bara känslor av orättvis behandling som grämde honom. Frågan om adelskapet hade mycket konkreta implikationer för en man i Neümans ställning. Utan att vara adlig var vissa dörrar stängda för honom. Det gällde hans vidare karriärmöjligheter i det militära men också deltagandet i det sociala livet. På hans tid fanns en sträng rangskala, efter vilken en person bedömdes och behandlades. Med adligt namn och högre militär grad skulle han vinna respekt och få tillträde till de fina salongerna med allt vad därtill hörde.

Och Neüman blev bönhörd. Den 28 maj 1719 upphöjdes han till adligt stånd och antog namnet Mannercrona. Ett halvt år senare befordrades han till major. Neüman var i gott sällskap. Under 1719 adlade Ulrika Eleonora inte mindre än 236 personer. Efter krigets slut fanns ett uppdämt behov av nobiliseringar.

Jag har hittat en uppgift om att Mannercrona lät måla sitt porträtt, det var troligen med anledning av upphöjelsen. Konstnären ska eventuellt ha varit Lorens Pasch den äldre som var det tidiga 1700-talets store porträttmålare. Mannercrona lät avbilda sig som krigare med blå uniformsrock och bröstharnesk. Denna tavla ska ha funnits i ett hem i Stockholm på 1930-talet men har inte kunnat spåras. (Undertecknad tar gärna emot eventuella upplysningar.)

Mårten Mannercrona blev kvar i det mili-

Med Karl XII:s porträtt från Bender (målad av Axel Sparre) som förebild ska Mårten Mannercrona ha låtit sig avbildas som krigare med blå uniformsrock och bröstharnesk när han väl blivit adlad. FOTO: NATIONALMUSEUM.

tära i ytterligare tio år efter adlandet. Under denna tid hade han säteriet Bodarna i södra Uppland som boställe. Det var från jordbruket där han skulle få sin grundläggande försörjning. Bostället var egentligen under hans rang som major men efter freden 1721 rädde ett överskott på officerare och han fick nog ta det som bjöds. Mannercrona valde dock att inte bosätta sig på Bodarna utan slog sig ner på Aske gård i närheten, som han hyrde av en släkting till sin fru. Kanske erbjöd detta ställe en mer ståndsmässig huvudbyggnad.

Mårten Mannercrona avled 53 år gammal 1737. Eftersom han var barnlös dog hans ätt ut med honom. Bouppteckningen efter honom vittnar om att Mannercrona var en välbärgad man. Grundmöblemang i hemmet var visserligen ganska enkelt men det fanns gott om dyrbarheter och föremål som markerade familjens status. Han ägde också ett stort bibliotek. Boksamlingen innehöll litteratur på flera språk som spände över vitt skilda ämnesområden. Den låter oss förstå att den gamle krigaren Mårten Mannercrona var en läsande och bildad man. ¶

Barbro Bursell, docent i etnologi, tidigare chef för Livrustkammaren och författare till Hundra år på Bodarna. Ett officersboställe i krig och fred (Setterblad förlag 2017)

Mathilda Orozco – söderländskan i Norden

MUSIKALISK, INTELLIGENT OCH sensuell – så har hon beskrivits, Mathilda Orozco Montgomery-Cederhielm, senare gift Gyllenhaal. Under 1800-talets första hälft höll hon omtalade salonger i sina hem, där hon som sångerska, harpist, pianist och kompositör gav sina vänner en glimt av kontinenten. Men vem var hon, denna exotiska kulturpersonlighet?

Mathilda Orozco föddes den 14 juni 1796 i Milano som enda barnet till det spanska sändebudet Don Nicolás Blasco de Orozco och Sabina Ulrika von Lederer, friherrinna från Österrike. Redan som liten lärde hon sig växla mellan olika kulturer, något hon så småningom fick nytta av i sällskapslivet. År 1811 befann sig Josias Montgomery-Cederhielm på »grand tour» i Italien. Han mötte den då 15 år gamla Mathilda och blev omåttligt förtjust. När han kom hem efter sin resa till kontinenten talade han helst bara om den unga skönheten. Två år senare blir Mathilda bortgift med den 20 år äldre Bartolomeo Cenami, senator och överhovstallmästare vid hovet i Lucca där Napoleons syster var storhertiginna. De får en dotter tillsammans, men bara 19 år gammal blir Mathilda änka. Hon drabbas snart av ytterligare sorg då dottern dör i spädd ålder. När Josias får höra om detta friar han brevlades till Mathilda, och till hans stora glädje tackar hon ja. År 1817 åker Josias, som blivit chef för Värmlands fältjägarbatal, för att hämta hem sin kärlek. De gifter sig i Wien och flyttar sedan till det kalla Norden för att bosätta sig på släktgodset Sengersjö utanför Örebro. På bara tre månader ska Mathilda ha lärt sig svenska, och blev snabbt en omtyckt värdinna för de generösa tillställningarna som hölls i hemmet. Tillsammans fick paret fyra barn, Robert Nils Germund – gift med Cecilia Nordenfeldt, Mathilde – gift med Otto Klingspor, Josephine

Mathilda Orozco i dåtidens senaste mode som matchade hennes egen exotiska kulturpersonlighet. Pastell i släkten Klingspors ägo.

– gift med Evald August Lindencrona och Eugénie – gift med Wilhelm Liljencrantz. Så småningom kom också släktband att knytas med bland andra Cederschiöld, Celsing, von Engeström och Mörner af Morlanda.

År 1818 köper Josias Stora Frösunda gård utanför Stockholm och paret inleder ett intensivt sällskapsliv även där. Kronprins Oscar var en av gästerna på gården, och Mathilda besökte i sin tur Drottningholm, där hon och kronprinsen ska ha uppskattat att sjunga duetter tillsammans. Familjen hade också en våning i Stockholm, och Mathilda blir föremål för beundran av flera akademiledamöter – Carl Gustaf von Brink-

man, Erik Gustaf Geijer, Esaias Tegnér och skalden Carl Wilhelm Böttiger. Förälskad i Mathilda skrev Böttiger dikten *Tänk någon gång* till henne. Hon tonsatte den, och med titeln *Afskeds önskan* kom den att bli en av hennes mest kända sånger.

Mathilda och Tegnér träffades för första gången 1822. Hon satte bland annat musik till hans *Frithiofs Saga*, vilket bidrog till att diktverket blev så populärt. Tegnér skrev i sin tur hyllningsdikten *Mathilda*, som senare tonsattes av Bernhard Crusell. Även Geijer hyllade henne med *Söderländskan i Norden*, och dessa sånger gjorde Mathilda känd för en vidare krets.

När Josias dog 1825 blev Mathilda ensam med fyra små barn. Ett hårt slag för henne, men hon fortsatte i samma anda som tidigare och i hennes vänskapskrets ingick nu också bland andra det engelska sändebudet Lord Bloomfield och Österrikes greve von Woyna. Trots intensivt sällskapsliv fanns det tid att fortsätta skapa prosa och musik. Av Mathildas cirka 60 sånger kom de flesta i tryck genom populära notböcker. Hennes tonspråk var modernt för sin tid, och man förstär på melodier att hon var en lysande sångerska. Hon tillägnade många av sångerna till sina vänner, däribland Charlotte Åkerhielm, Charlotte von Kraemer och Fredrika Bremer.

År 1839 gifter Mathilda om sig med den 18 år yngre friherren Carl Gyllenhaal. De bosätter sig först på Ölanda i Västergötland och sedan på Stora Ekeby i Västmanland. Salonger och hov byttes mot umgänge på omkringliggande gårdar och militärbaler, där det kunde bli en polska eller mazurka som hon själv komponerat. Mathilda hade ett starkt, socialt engagemang, och startade en trasskola på Stora Ekeby där traktens flickor fick lära sig att återanvända tyglap-

Mathilda Orozco, porträtt av Axel Johan Fägerplan. FOTO: NATIONALMUSEUM/STATENS PORTRÄTTSAMLING.

par till nya kläder som vid jul gavs till de fatiga. Det intensiva sällskapslivet var vid det laget över för Mathildas del. Orangeriet, trädgården och inte minst litteraturen kom att ta allt mer av hennes tid. Hennes liv präglades av en djup katolsk religiositet.

Mathilda dör den 19 oktober 1863 på Stora Ekeby och jordfästs i Rytterne kyrka. Stoftet fördes sedan till Segersjö och den Montgomery-Cederhiemska familjegraven på Lännäs kyrkogård. Under hennes händelserika liv spelade hon medvetet den roll som drog nytta av hennes exotiska uppenbarelse. Det var dock inte alltid framgångsrikt. Mathilda sörjde det faktum att när hon ville lämna det triviala och tala om något djupt upplevde hon det som att ingen lyssnade. Hon vande sig vid »plattheter», men beklagade att det stympade hennes intelli-

gens och tystade hennes röst. Vi som i dag inte får nöjet att möta henne som underhållande salongsvärdinna kan genom musiken möta henne på andra nivåer, och förundras över hennes komplexitet och bredd. ♪

Anna Nyhlin

KÄLLOR

- Montgomery-Cederhielm, R. (1919). *Mathilda Orozco, Sönderländskan i Norden*. P.A. Norstedt & Söners Förlag.
- Öhrström, E. (1987). *Borgerliga kvinnors musicerande i 1800-talets Sverige*. Skrifter från Musikvetenskapliga institutionen, Göteborg, nr 15.
- Öhrström, E. (1993). "Klaveret, notboken och behagligheten. Om kvinnors musicerande under romantiken." Ur Lagerroth, U-B., Ramsay, M. (red) *Romantiken över gränser* (s. 235-262). Gyllenstiernska Krappersustiftelsen.
- Öhrström, E. (1989). "Mathilda d'Orozco – salongernas närtärgal." Ur Ginsburg, R., Roth, L. (red) *Kvinnors musik* (s. 62-70). Utbildningsradion och Svenska Rikskonserter.

Josias Montgomery-Cederhielm
Miniatyr av Jacob Axel Gillberg 181(7?)
Ägare: Robert Montgomery-Cederhielm, Segersjö.
FOTO: ANN-CATHRIN ROTHBLIND.

Mathilda gifter sig 1839 med den 19 år yngre friherren Carl Gyllenhaal. Paret bosätter sig först på Ölanda i Västergötland och sedan på Stora Ekeby i Västmanland. Fotografi från 1865.

FOTO: RIDDARHUSETS PORTRÄTTARKIV.

Lyssna till Mathildas musik

På Riddarhusets hemsida finns flera ljudspår från CD:n Mathilda Orozco – sönderländskan i Norden. CD:n kan beställas direkt av Bernt Malmros, e-post ad.cultura@comhem.se. Pris 100 kronor exkl. porto. Mer info på hemsidan www.1800nu.com.

Två adelsmän och deras resa genom Sverige 1744

ÅR 1744 KOM det sig att Carl Axel Hugo Hamilton (1722–1763) förde dagbok. Att just det året valdes berodde sannolikt på att 21-åringen förväntade sig en spännande framtid. Planen var att gå i utländsk militärtjänst. Sveriges krig mot Ryssland, som resulterat i en neslig förlust, var nyligen avslutat och svenska officerare som ville ha militär erfarenhet begav sig ofta till Frankrike.

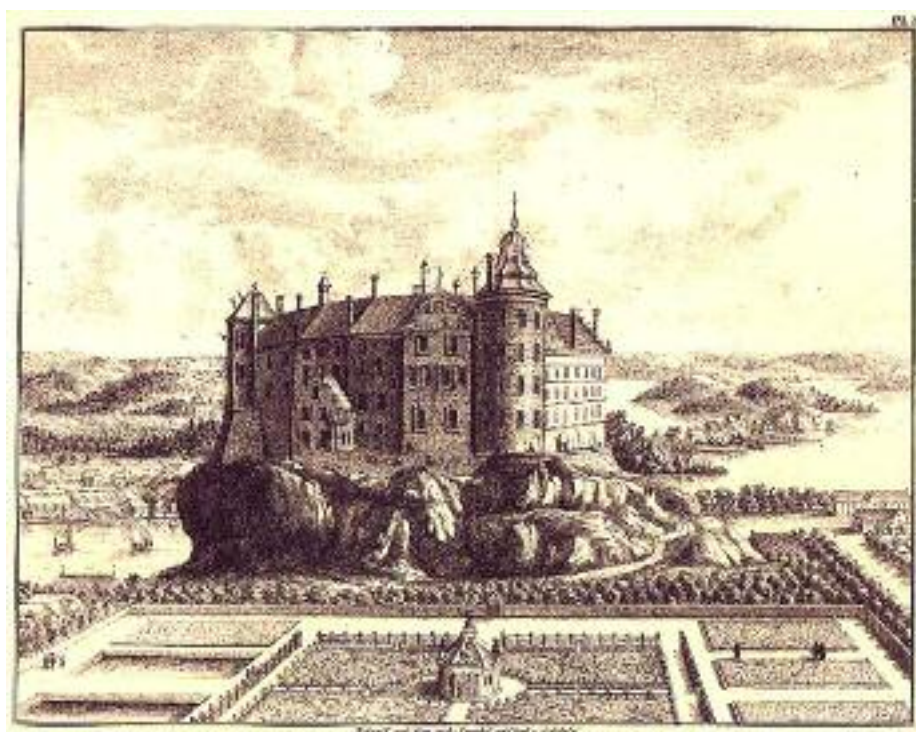
NATTLIG RAKNING

Dagboken handlar om hur två unga adelsmän och officerare, Hamilton har sällskap av sin vän Carl Adlerfelt (1719–1769), startar sin resa på våren och beger sig söderut med uppehåll på olika gods. De stannar i Skåne någon vecka, far över Östersjön till det då svenska Pommern och därefter vidare till Frankrike.

Resan utgår från Stockholm i april 1744. De unga männen färdas i egen vagn och en betjänt medföljer. Det första målet är godset Hörningsholm i Sörmland där två unga damer Ribbing huserar. Innan dess besöks Södertälje där man uppsöker Adlerfelts fars grav. Denne hade året innan som generalmajor dödats på Gustav Adolfs torg under »Stora Daldansen», Sveriges sista bondeuppror. Mitt i natten får en ovillig fältskär raka Adlerfelt som måste vara prydlig inför mötet på Hörningsholm. Hamilton informeras nämligen om att kamraten står en av systerna nära och att en förlovning kan vara förestående. En bror Ribbing är emot förbindelsen men mamman är försiktigt positiv efter att Adlerfelt fått goda vitsord av sin vän Carl Sparre (1723–1791).

SPÄNNANDE BESÖK

När de närmar sig Hörningsholm blir Adlerfelt orolig. Är brodern närvarande, har modern ångrat sig? Betjänten skickas i förväg

Hörningsholm på 1700-talet. Ett besök hos systrarna Ribbing på Hörningsholm var Hamiltons och Adlerfelts första stopp på deras långa resa genom Sverige år 1744. Besöket resulterade i en hemlig förlovning.

men återkommer snart med glädjande besked. Ingen broder i sikte och herrarna välkomnas av Ebba Margareta (1726–1787) och Ulrika Eleonora (1723–1787). Då den yngre är föremål för Adlerfelts låga, får Hamilton uppvakta den äldre. Det gäller nu att inom konvensansens ram ordna så att Adlerfelt får vara ensam med sin dam. Hamilton är framgångsrik och under dagen kan Adlerfelt under en promenad i parken överlämna ett guldur som tecken på att en hemlig förlovning ingåtts. Planen att herrarna nu ska fara vidare får dock överges på grund av dåligt väder. De stannar kvar hela natten, då kvartetten roar sig med kortspel till gryningen kommer.

Avfärd sker nu till godset Ållonö vid Brå-

viken där Hamilton möter några släktingar. Härefter går resan i snabb takt genom Östergötland och Småland tills man efter fem dagar når Maltesholm i Skåne där Gertrud Ramel (1707–1765) – storgodsägaren Malte Ramels (1684–1752) hustru – tar emot. Adlerfelt och Hamilton stannar i tre dagar och lever ett behagligt lantliv. Slottsfruns sällskapsdam tilldrar sig herrarnas särskilda uppmärksamhet på grund av sitt intagande yttre, glada lynne och skarpa intelligens.

RELIGIÖSA INSLAG

De unga officerarna reser så till Malmö för att ordna det sista inför vistelsen på kontinenten. Det religiösa inslaget är påfallande.

Allonö på 1700-talet. Det blev en kort visit hos Carl Axel Hugo Hamiltons släktingar på Allonö innan herrarna begav sig vidare genom Östergötland och Småland.

Herrarna genomför seriösa andaktsövningar inför den kommande krigstjänsten. Utan försoning med den gode Guden skulle företaget vara fåfängt, meddelar dagboken.

Herrarna anländer till ett annat gods tillhörigt Malte Ramel. Där meddelas nyheten att Carl Gustaf Tessin (1695–1770), som är på väg med sin beskickning för att i Berlin hämta hem kronprins Adolf Fredriks blivande brud Lovisa Ulrika, befinner sig i Ystadstrakten inte långt från godset. Tessin och andra i beskickningen vill man gärna träffa och man bestämmer sig för att omgående uppsöka Tessins entourage. Extra dragningskraft har Charlotta Fredrika Sparre (1719–1795), Tessins frus syskonbarn, som också ingår i sällskapet. För detta stora intresse står nu inte så mycket Hamilton och Adlerfelt som en tredje person, Hans Henrik von Liewen (1704–1781), Gertrud Ramels bror, som också vistas på godset.

Färden hindras emellertid av Malte Ramel som med skärpa framhåller att det av religiösa skäl är högst olämpligt att resa på en söndag. Dagen efter tar emellertid von Liewen tömmarna och det bär av till Ystad på rekordtid. Väl framme får också von Liewen lön för mödan då han får tillfälle till en tête-à-tête med fröken Sparre. Tessin själv har varit på jakt och återkommer först senare på kvällen. Beskickningen färdades alltså knappast snabbt utan var snarare en långsam och behaglig resa för deltagarna och fylld av löpande förströelse.

Maltesholm på 1700-talet. På Maltesholm i Skåne tog storgodsägarens hustru, Gertrud Ramel, och hennes sällskapsdam emot de två unga herrarna.

SOCIETETSLIV

Hamilton och Adlerfelt tas nu under Tessins vingar och de kan färdas från Ystad till Stralsund på en av beskickningens fartyg. Väl i Stralsund får de unga officerarna genom Tessins förmedling möjlighet att träffa höga potentater liksom att de under några dagar kan ta del i det »högre» umgängeslivet. De uppvaktar Svenska Pommerns regeringschef T.A. Klinckowström (1693–1795) liksom garnisonschefen överste C.P. von Schwerin (1689–1748). Hamilton kommer för övrigt att längre fram i livet ta över samma befattning. Senare på kvällen sällskapas de med den vackre och älskvärde Carl Reinhold von

Fersen (1716–1786) som redan har erfarenhet av militärtjänst i Frankrike. Samme man får fyra år senare nöjet att gifta sig med den fagra fröken Sparre och bli far till två av »de tre gracerna» – berömda skönheter vid Gustav III:s hov.

Vid middagen följande dag hos kommandanten har Hamilton och Adlerfelt åter möjlighet att återse fröken Sparre. Den mest avskryvda dessert blir en lækkerhet i hennes sällskap, meddelar dagboken som betyg på hennes uppenbarelse.

Så följer ytterligare några dagar med rikt umgängesliv. Vid ett tillfälle får Hamilton ta del av hur de tyska adelsdamerna framträder. Det hela ter sig komiskt, enligt dagboksförfattaren. Deras koaffyrer och toaletter voro så utstyrda med band, remsor och gnistrande kristaller och upptogo dessa damer så stor plats att man knappast kunde komma in i rummet.

UPPBROTT OCH NYA LÖFTEN

Efter ett besök i Karl XII:s hus i Stralsund gör Hamilton en sista notation om fröken Sparre som alla män tycks falla för. Det gäller nu även Adlerfelt som enligt dagboken stundtals glömmar bort vad han lovat fröken Ribbing på Hörningsholm. Denna glömska förvarras, och utanför dagbokens ram, bryter Adlerfelt den hemliga förlovningen och gifter sig 1745 i Strassburg med en dam av tyskt ursprung. Den övergivna Ebba Margaretha Ribbing gifter sig först 1749 med en kusin och blir herrgårdsfru på Gimmersta i Sörmland.

De unga adelsmännens resa till Frankrike når sitt slut. Väl på plats stannar Hamilton bara något halvår. Han är tillbaka i Sverige i december 1744 och fortsätter sin militära karriär, blir regementschef och slutligen landshövding i Kristianstads län; en tjänst han dock innehar bara något år innan han avlider 41 år gammal. Då har han sedan 1751 varit gift med den mycket förmögna Betty Jennings (1734–1801).

Adlerfelt gör en liknande karriär. Han stannar något längre i Frankrike och återvänder till Sverige först i början av 1746. Han är verksam som militär och blir landshövding i Malmöhus län 1764–1769. I Skåne gör han sig ryktbar då han med stor energi förbättrade länets vägnät. År 1768 gifter han sig för fjärde och sista gången med änkan till den forne resekamraten Hamilton, Betty Jennings. ☞

Ulf Hamilton

Riddarhusets vapensköldar

Specialerbjudande vid förhandsbeställning

Riddarhuset producerar ett magnifikt heraldiskt bokverk i tre band om samlingen av de berömda vapenplåtarna i Riddarhussalen. För första gången åskådliggörs samlingen och varje sköld får sin egen berättelse. Utgivningen sker i februari 2019.

Banden är rikt illustrerade med nytagna bilder av den prisbelönte fotografen Gabriel Hildebrand och till varje vapensköld finns en förklarande text av författaren och heraldikern Magnus Bäckmark. Böckerna innehåller även fördjupande och intresseväckande artiklar om heraldikens universum.

Bokverket kommer att säljas med eller utan en exklusiv kassett. Ordinarie pris är 2 100 kronor med kassett eller 1 800 kronor utan kassett. För den som vill säkerställa sitt exemplar av bokverket finns ett förmånligt erbjudande vid förhandsbeställning.

Specialpris 1800 kr

Detta specialpris inkluderar en exklusiv kassett i begränsad upplaga. Eventuell frakt tillkommer. Beställning och betalning sker via webbutiken på riddarhuset.se eller på Riddarhuset.

Ordinarie pris 2100 kr.

» När jag hörde talas om det här bokverket blev jag lycklig. Det är precis den här typen av stora, påkostade och vetenskapliga referensverk som det svenska historikersamhället behöver. Att det blir verklighet visar att vi trots allt lever i ett kulturland«.

DICK HARRISON, professor i historia

RIDDARHUSET

Finlands Riddarhus 200 år

År 1818 räknas som födelseåret för Finlands Riddarhus, en institution vars form och historia till stor del präglas av arvet från dess svenska moder.

I det svenska riket inklusive Finland formades adeln, eller det världsliga frälset, av medeltida stadgar. På 1200-talet etablerades praxis att den som kunde erbjuda en man med häst, vapen och rustning till kungens krigstjänst garanterades skattefrihet eller frälse. Ärftliga privilegier – det vill säga särskilda rättigheter och friheter, som skattefrihet – fick det världsliga frälset under Johan III:s tid 1569. Också detta årtal kan ses som en del av en längre process genom vilken adeln i det svenska riket utvecklades till ett särskilt stånd som stod i rikets tjänst inom krigsmakten och den civila förvaltningen.

Adeln som samhällsgrupp hade ända in på 1900-talet ett stort inflytande på den samhälleliga utvecklingen inom ekonomi, kultur och politik i hela Europa. I Finland var Ridderskapet och adeln ett politiskt stånd med representationsrätt på lantdagen fram till lantdagsreformen 1906. Även om Finland 1809 blev ett storfurstendöme inom det ryska imperiet följde man här den gamla svenska lagstiftningen, och adeln fortsatte att fungera enligt det svenska politiska system som skapats under de föregående århundradena. År 1816 undertecknade Alexander I den förordning som inrättade ett särskilt Finlands Riddarhus. (Men det var inte förrän 1818 som ätterna på allvar började immatrikuleras och numreras, och det är därför 1818 räknas som födelseår.)

När Finlands Riddarhus stod färdigt 1862 hade Finlands adel samma privilegier som under Gustav IV Adolfs tid, men vid lantdagen i Helsingfors 1863 beslöt ståndet att slopa en del av sina ärftliga friheter och rättigheter. Fyrtiotre år senare gav ståndet upp sin rätt att delta i det politiska beslutsfattandet på fyrståndslantdagen. Lantdagsreformen 1906 gav Finland en enkammarlantdag vars ledamöter valdes genom demokratiska val. Efter detta kunde också alla adelsdamer som var 24 år fylla påverka lantdagens sammansättning och beslutsfattande.

I början av Alexandergatan i Helsingfors, granne med presidentens slott och statsrådsborgen, ligger Finlands Riddarhus. Institutionen bildades 1816–1818 med Sveriges Riddarhus som förebild. Byggnaden uppfördes av Finlands Ridderskap och adel, det vill säga adelsståndet i Finland, och stod färdigt i slutet av 1862. FOTO: SET ERDMAN.

År 1919 fick Finland en ny regeringsform och blev republik. Då upphörde möjligheten att nobilisera, Riddarhuset stängdes och inga fler ätter kunde upptas i dess krets. Adeln som grupp, adelskap som identifikation och plattform har förändrats till något mer privat. Privilegierna och den formella politiska rollen har förvandlats till historiska företeelser. Riddarhuset är inte längre en offentlig politisk institution. Livet och verksamheten har ändå inte försvunnit från byggnaden, de har bara bytt skepnad. Adel som företeelse har inte försvunnit från Finland, Sverige eller övriga Europa, men vad adeln är och vad adelskap innebär för de enskilda individerna är ännu mera varierande än det en gång var. ☞

Johanna Aminoff-Winberg, riddarhusgenealog vid Finlands Riddarhus.

Ur förordet till boken

Adeln och dess hus, 2013, Fontana Media

ADEL I FINLAND

Finlands adel utgörs av de gamla ätterna från den svenska tiden samt de ätter som adlades av den ryska kejsaren. De gamla ätterna uppgick i början av 1800-talet till omkring 200. Fram till 1912 hade man immatrikulerat eller introducerat 357 ätter; 192 hade adlats under den svenska tiden och 145 under den ryska. Dessutom hade några utländska ätter naturaliserats vilket ledde till att 20 sådana ätter skrevs in på Finlands Riddarhus.

År 1815 då Gamla Finland redan hade införlivats med Finlands storfurstendöme uppgick de adliga till 2 885 personer. År 1920 uppgick den finska adeln till 4 116 personer, vilket utgjorde 0,13 procent av befolkningen. I dag (2017) räknar man med att cirka 6 000 personer tillhör Finlands Riddarhus.

Löfstad slott

Emilie Pipers stiftelse

STRAX UTANFÖR NORRKÖPING, en kort bit från E4:an, ligger Löfstad slott som Riddarhuset ansvarar för tillsammans med Östergötlands museum. Det är en härlig miljö där besökarna förutom ett vackert slott, fint vagnslider, intressanta utställningar och ett omfattande kulturprogram även kan njuta av en biff von Fersen på Vårdshuset och en kopp kaffe i den nya handelsträdgården. Löfstad slott är väl värt ett besök, välkommen!

Slottet uppfördes 1640–1660 av fältmarskalken Axel Lillie. Huvudbyggnaden fick sitt nuvarande utseende efter en brand 1753 då taket och övervåningen förstördes. Flera familjer har varit ägare under åren, men mest känd är nog familjen von Fersen. Intressant nog har alla arv vid byte av familj under 300 år skett på kvinnolinjen.

Stora slott innebär självklart stora underhållskostnader. Det som på senare år möjliggjort de omfattande underhållsätgarderna på slottets fasader och tak är den inkomstbringande bergtåkten vid Klinga längs E4:an.

Slottet visas varje år för 15 000 personer och den fantastiska parken drar under samma tid runt 100 000 besökare. Samarbetet med Östergötlands museum fungerar utmärkt och stiftelsen har nu möjlighet att tillmötesgå många av museets önskemål om bistånd till angelägna projekt och inre underhåll. Under senaste tiden har dräneringsarbeten gjorts på borggården och nu ska det långvariga problemet med inträngande fukt i källaren förhoppningsvis åtgärdas. Byggherren såg till att det blev en stor öppen vattenbrunn i källaren, kanske efter medeltida modell i trettioåriga krigets Europa. Denna omständighet underlättar inte klimatet i källaren. De omfattande stenarbetena runt slottet i form av murar, stensättningar och parterrer ses nu över innan större skador tillstöter.

Förändringar på Löfstad borde inte vara aktuellt enligt testamentet, men något händer ju ändå. Våren 2017 öppnades en ny handelsträdgård med kafé i anslutning till slottsområdet. Tanken är dels att locka upp fler besökare till slottet och vårdshuset, dels

Löfstad slott utanför Norrköping välkomnar besökare med ett omfattande kulturprogram, ett trevligt vårdshus och en ny handelsträdgård. FOTO: GÖRAN MÖRNER.

att få mer liv och rörelse runt slottet. På Emilie Pipers tid var det full aktivitet. Glädjande nog har den nya handelsträdgården fått en bra start med många nöjda kunder.

Ostlänken kommer att passera Löfstad

vilket berör bergtåkten och för närvarande pågår förhandlingar om detta. Vid Kimstad finns önskemål från kommunen om förvärv av mark, i första hand genom markbyte. *Ö*

Hans von Stockenström, domändirektör

EMILIE PIPERS STIFTELSE

Emilie Pipers stiftelse är en av Riddarhusets fem förvaldade domänstiftelser (jord- och skogsegndomar). När den instiftades 1926 föreskrevs att Östergötlands museum ska ansvara för samlingarna med cirka 34 000 objekt och skötsel av parken. Uppdraget är att bevara miljön intakt samt att visa den för allmänheten. Riddarhuset ska ansvara för egendomen och det yttre underhållet av slottet med omgivning. Egendomen omfattar 1 120 hektar skog och 700 hektar jordbruksmark samt ett 30-tal bostadshus. Skogen drivs i egen regi under ledning av Linköpings Skogstjänst medan jordbruket är utarrenderat. Emilie Piper vinnlade sig om egendomens bärkraft och föreskrev att marken i princip inte får avyttras. Tillsammans med arrendatorerna görs löpande investeringar för att rationalisera jordbruket. Testamentet föreskrev också att understöd ska utgå till behövande äldre kvinnor och för detta ändamål delas cirka 2,5 miljoner kronor ut årligen.

Kapitationsavgiften för 2018

Riddarhuspalatset ägs gemensamt av Ridderskapet och adeln, som är skyldigt att ansvara för dess underhåll och vård. För detta ändamål utgår enligt Riddarhusordningen en årlig avgift, den så kallade kapitationsavgiften. Enligt beslut av 2004 års adelsmöte är avgiften 300 kronor.

Genom att betala kapitationsavgiften är du med och värnar om ett historiskt arv. Betald kapitationsavgift utgör en förutsättning för representation vid adelsmöte. Vid inbetalning av kapitationsavgiften erhåller varje myndig adelsman följande förmåner:

- Möjlighet att söka stipendier och understöd.
- Möjlighet att disponera riddarhuspalatsets sällskapslokaler för privata tillställningar.

Riddarhusdirektionen får härmed anmoda alla myndiga män som tillhör en på Riddarhuset introducerad ätt att **senast den 31 december 2018 betala avgiften med den separat utsända bankgiroblanketten som skickas ut i början av december.**

Om ni inte önskar använda den utskickade inbetalningsavin kan betalning göras på plusgirokonto 132 98 95-5 med angivande av namn och personnummer.

Vid betalning från utlandet, vänligen använd nedanstående betalningsinstruktion: Skandinaviska Enskilda Banken, Stockholm/Sweden

IBAN: SE35 5000 0000 0585 1103 0816

BIC: ESSESESS

Befrielse från avgiften medges den som under 2018 inte varit mantalsskriven i Sverige, eller inte varit taxerad till statlig eller kommunal inkomstskatt. Sådana förhållanden ska anmälas till Riddarhuset.

Befrielse från avgiften kan vidare eventuellt medges då särskilda omständigheter av ekonomisk eller annan art föreligger. Befrielse kan också erhållas genom avsägelse av delaktighet i de av Ridderskapet och adeln förvaltade stiftelserna; därigenom förloras bland annat möjligheterna att erhålla bidrag från stiftelserna – även för hustru och omyndiga barn.

Närmare upplysningar kan erhållas på Riddarhusets kansli, telefon 08-723 39 91 eller e-post kansli@riddarhuset.se.

Stockholm i augusti 2018
På riddarhusdirektionens vägnar

Gustaf Wachtmeister / Erik Drakenberg

Kungörelse för adelsmötet 2019

Jämlikt § 6 i riddarhusordningen kungörs att Ridderskapet och adeln sammanträder till lagtima adelsmöte **lördagen den 16 februari år 2019**.

Vid adelsmötet äger huvudman rätt att intaga säte och stämma för ätten, och där huvudman icke infinner sig, ätteman med företrädare för den bland flera, som är huvudmannaätten närmast. Har icke heller ätteman anmält sig, må säte för ätten intagas av den, som därtill blivit befullmäktigad.

För rättighet att delta i adelsmötet erfordras att ha uppnått 21 års ålder, vara manlig svensk medborgare och bosatt i Sverige samt att ha erlagt föreskriven kapitationsavgift.

Huvudman, som är berättigad att intaga säte och stämma på Riddarhuset, kan för ätten därtill befullmäktiga annan adelsman. Är huvudman ej behörig att utge fullmakt, inträder för tillfället närmaste ätteman, för vilken laga hinder icke möter, i huvudmannens ställe att utfärda fullmakt för ätten.

Jämlikt av 2013 års adelsmöte antagna bestämmelser om val-

nämnd ska nämnden förbereda de val, som äger rum vid adelsmötets början, nämligen val av ordförande och vice ordförande vid adelsmötet, delegerade samt ledamöter i riddarhusutskottet. Nämnden upprättar förslag till valsedel och anslår detta i Riddarhuset senast sex veckor före adelsmötets början. Nämndens ordförande är greve Christoffer Hamilton.

Enligt nyss nämnda bestämmelser kan även enskilda medlemmar av adeln – vilkas antal dock ska vara minst tio – skriftligen under förklaring att de ämnar delta i adelsmötet, hos riddarhusdirektionen begära mångfaldigande av viss valsedel. Sådan begäran ska göras efter det att valnämnden anslagit sitt förslag till valsedel och **senast den 8 februari 2019**.

Närmare upplysningar om adelsmötet kan erhållas på riddarhuskansliet, telefon 08-723 39 91 eller på riddarhuset.se.

Stockholm i augusti 2018
Riddarhusdirektionen

2019 års adelsmöte inleds den 16 februari klockan 15.00 med namnupprop och pollettutdelning. Innehav av pollett innebär rätt att utöva ättens talan. Polletten pryds av Riddarhusets gamla sigill. På baksidan skrivs innehavarens namn, ätte- och bäncknummer. FOTO: CLAS GÖRAN CARLSSON.

Program den 16 februari 2019

15.00: UPPROP FÖR POLLETTUTDELNING

Personlig anmälan inför riddarhusdirektionen ska göras av adelsman som vill delta i adelsmötet och som därtill är berättigad enligt gällande bestämmelser.

För att underlätta uppropet är det önskvärt att de ledamöter av Ridderskapet och adeln som avser att ta ut pollett*, i god tid och senast den 8 februari 2019, underrättar riddarhuskansliet om detta via inloggning på hemsidan. För de adelsmän som önskar närvara och som inte har fått inloggningsuppgifter, var god kontakta riddarhuskansliet per telefon 08-723 39 91 eller e-post kansli@riddarhuset.se.

* Under tiden fram till adelsmötets slutsammanträde verkställs anteckning och utdelning av polletter efter riddarhusutskottets prövning.

16.00: ADELSMÖTET FÖRKLARAS ÖPPNAT

- Val av ordförande, vice ordförande samt delegerade under mötet.
- Val av ledamöter till riddarhusutskottet.
- Avgivande av motioner.
- Tidpunkt för nästa sammanträde.

18.30: MIDDAG

Middag för de ledamöter som deltagit i öppningssammanträdet. Anmälan om deltagande i middagen, som kostar 400 kronor, görs samtidigt som föranmälan om deltagande i adelsmötet via inloggning på hemsidan. Bekräftelsemail skickas till dem som erhållit plats.

Adelsmötet – hur går det till?

ADELSMÖTET HAR SINA RÖTTER i den gamla svenska ständsriksdagen. Vid mötet behandlas frågor inom adelns interna intresseområden såsom dess ekonomi, stiftelse- och domänsförvaltning, riddarhuspalatsets underhåll och användning, genealogiska ärenden etc.

Ett adelsmöte fungerar som högsta beslutande organ inom den korporation som adeln utgör. Direktionen ska rapportera om sin förvaltning under den gångna treårsperioden och adelsmötet har att fatta beslut om ansvarsfrihet.

I princip har varje på Riddarhuset introducerad ätt en röst. Vilka personer som får representera respektive ätter, och därmed delta i mötet, framgår av kungörelsen (se s. 16). Innehav av pollett innebär rätt att utöva sin ätts talan. Den som avser att delta i adelsmötet bör anmäla detta i god tid via inloggning på hemsidan, senast den 8 februari 2019.

FULLMAKT

Den som vill söka fullmakt för att föra någon annan ätts talan måste själv ta de erforderliga kontakterna för detta. På hemsidan finns mer information och formulär för detta.

ADELSMÖTET ÖPPNAS

Mötet öppnas av den äldste närvarande greven, som leder de inledande valen av bland annat en ordförande som ska leda arbetet under adelsmötet. Därefter väljs ett riddarhusutskott om sexton personer. Dessa val sker enligt traditionell ritual, med slutna sedlar. Riddarhusdirektionens ordförande redogör sedan för det vördsamma memorialet om de gångna tre årens verksamhet och direktionens förslag för den kommande treårsperioden.

Sedan riddarhusdirektionens berättelse och väckta motioner remitterats till utskottet för yttrande, avslutas öppningssammanträdet med att beslut fattas om nästkommande sammanträde, i regel adelsmötets slutsammanträde, som antingen äger rum den 21 maj eller den 1 juni 2019.

Några förhandlingar äger alltså inte rum under mötets första sammanträdesdag. Det nyvalda riddarhusutskottet har en arbetsfylld tid framför sig, då de ska granska dels direktionens berättelse över de gångna tre årens verksamhet, dels de motioner som väckts. Arbetet ska resultera i ett antal utlåtanden, som regel med en hemställan till adelsmötet att vid slutsammanträdet godkänna eller avslå de yrkanden som framställts. Ofta aktualiserar utskottet därvid egna förslag till lösning av någon fråga. Efterhand som utlåtandena blir klara läggs de upp på hemsidan med en särskild inloggning för kännedom till de ättemedlemmar som tagit ut pollett.

SLUTSAMMANTRÄDET

De egentliga förhandlingarna äger rum vid slutsammanträdet. Då behandlas utskottets utlåtanden över motioner och verksamhetsberättelse. Efter eventuell diskussion i en sakfråga ställer ordföranden proposition för beslut. Voteringar sker med kontrollerad handuppräkningsmetod, medan personvalen förrättas i hävdvunnen form.

Beslut fattas om ansvarsfrihet för den avgående riddarhusdirektionen, val sker av ny direktion, revisorer, samt val- och medalj-nämnder varefter adelsmötet avslutas.

I anslutning till sammanträdet serveras gemensam lunch för adelsmötets ledamöter. Anmälan om deltagande i lunchen, som kostar 150 kronor, görs samtidigt som föranmälan om deltagande i slutsammanträdet via inloggning på hemsidan. Bekräftelsemail skickas till dem som erhållit plats.

EFTER ADELSMÖTET

Ridderskapet och adelns handlingar vid lagtima adelsmötet 2019 sammanställs och skickas per post till alla som närvarat vid öppnings- och/eller slutmöte.

Direktionen inleder tillsammans med kansliet arbetet med de projekt som adelsmötet beslutat om för de kommande tre åren.

Meddelanden från Riddarhuset

VERKSAMHET

Riddarhusets verksamhet följer sin egen livscykel från adelsmöte till adelsmöte. Vi närmar oss nu slutet på en treårsperiod, och i februari 2019 är det dags för adelsmöte och nystart igen. För kansliet och riddarhusdirektionen innebär det bråda dagar under hösten med förberedelser inför adelsmötet. En ny treårsbudget ska arbetas fram som förslag till adelsmötet, vi ska ta ställning till vilka projekt som ska föreslås och en sammanställning av vår verksamhetsberättelse för de gångna tre åren utformas.

Nyligen har tre av de projekt som adelsmötet beslutade om 2016 slutförts. Karin Borgkvist Ljung har på ett förtjänstfullt sätt rott blasoneringsprojektet i hamn. Under projektet hann 645 transkriptioner slutföras varav 380 av Karin Borgkvist Ljung och 265 av Göran Mörner. En synergieffekt av projektet var att 86 sköldebrev och 203 sköldbrevsavskrifter digitaliserades och att Ätte- och vapendatabasen på Riddarhusets hemsida kan uppdateras med ny information.

Även projektet konservering och digitalisering av sköldebrev har slutförts. Konservatorerna Siegfried Heim och Anders Karlsson har arbetat i en inredd konserveringsateljé i Riddarhusets källarvåning. Främst har föremål i Riddarhusets ägo prioriterats men även deponerade handlingar har åtgärdats. I projektet konserverades 150 sköldebrev och sigill samt ett fåtal övriga föremål. Arbetsinsatsen har varit mycket värdefull för sköldbrevens bevarande och kan möjliggöra en fortsatt tillströmning av sköldebrev i privat ägo som doneras eller deponeras till Riddarhusets arkiv. Konserveringsåtgärderna var främst inriktade på att hejda fortsatt förfall men även vissa återställande åtgärder utfördes. Pergamenten har haft olika svåra mekaniska skador och föroreningar som mögel och smuts har avlägsnats. Ett mindre antal föremål hann inte åtgärdas.

Även projektet att utveckla Riddarhusets engagemang i sociala medier är nu i stort avslutat. Det har resulterat i en strategi, en digital utställning om Riddarhustorget, ett antal

YouTube-filmer, en historiepodcast om Riddarhustorget samt en ökad närvaro på Facebook och Instagram.

Med anledning av en omfattande fuktskada har toaletterna i källarplanet totalrenoverats.

INTERNATIONELLT

CILANE genomförde som vanligt vårmötet i Paris. Riddarhuset representerades av Johan och Jacqueline Coyet samt Erik Drakenberg. CILANES nytilträdde koordinator Béatrix de Sury d'Aspremont ledde mötet med akkuratess.

Riddarhuskansliet har inlett ett ökat samarbete med vår motsvarighet i Finland. Våra två Riddarhus har en gemensam historia och har alltid stått varandra nära. Nu kommer vi att aktivt hitta vägar att samarbeta och lära av varandra när det gäller genealogi, kommunikationspolicy med mera. En gemensam konferens och besök planeras till början av september 2018.

Erik Drakenberg, riddarhussekreterare

VÄRDEPAPPERSFÖRVALTNING

Aktiemarknaderna har inlett året lite avvaktande med stora regionala skillnader. De amerikanska teknologibolagen fortsätter sin starka utveckling samtidigt som tillväxtländernas aktiemarknader utvecklats betydligt svagare. Den amerikanska styrräntan började höjas under 2017 och ytterligare höjningar har skett i år. Denna finansiella åtstramning har redan inneburit en dollarförstärkning men om detta i förlängningen kommer innebära höjda räntor även i Europa är för tidigt att säga.

Första halvåret har präglats av det upptrappade handelskriget mellan USA och Kina. En betydande oro för de långsiktiga konsekvenserna för frihandel och ekonomisk tillväxt sprider sig på de finansiella marknaderna.

De av Riddarhuset förvaltade fonderna var per halvårsskiftet 2018 upp med 4 procent.

Patrik Tigerschiöld, kassadirektör

DOMÄNFÖRVALTNING

Domänerna drabbades av sommarens torka. Det har varit svårt med skogsplanteringarna och i vissa områden angrepp av skadeinsekter. Även jordbruksarrendatorerna drabbades av det torra vädret som innebar väldigt svag tillväxt på gräsvallar och beten.

Skogskonjunkturen ser fortsatt stark ut och avverkningsplaner kommer att ske enligt planerna.

Direktionen har bjudit in ättemedlemmar till möte och exkursion på två av Riddarhusets fem domänstiftelser, Kronovalls slott på Österlen i Skåne den 22 augusti och på Löfstad slott utanför Norrköping den 30 augusti 2018. Inbjudan skickades per brev till boende ättemedlemmar i kringliggande län.

Hans von Stockenström, domändirektör

KULTUR

Under hösten inleds i samarbete med Kungl. Vetenskapsakademien en föreläsningsserie med inriktning på svensk vetenskapshistoria. I den första föreläsningen som äger rum den 2 oktober belyser professor Karl Grandin Vetenskapsakademiens instiftande under 1700-talet med Riddarhuset som centrum för akademiens tidiga verksamhet, bland annat genom de så kallade Thamiska föreläsningarna. Den 9 november föreläser idéhistorikern docent Staffan Bergwik om den internationellt kände svenske upptäcktsresanden och geografen Sven Hedins liv och verksamhet.

Utställningen *Riddarhustorget: Maktcentrum i förändring* som skildrar Riddarhustorgets historia som ett politiskt och kulturellt centrum i huvudstaden från stormaktstiden och fram till 1900-talets början fortsätter under hösten. I anslutning till utställningen anordnas två föreläsningar där platsens betydelse som informationscentrum och konstnärlig arena belyses närmare. Den 25 september föreläser teater- och musikforskaren fil. dr Inga Lewenhaupt om Riddarhuset och torget som ett viktigt centrum i stadens musikkultur 1720–1850. Den 13 november skildrar litte-

raturhistorikern fil. dr Anita Ankarcrona det offentliga samtal som ägde rum kring Riddarhuset under 1700-talet i anslutning till verksamheter som boklådor, tidningar och kaffehus. Den 20 januari uppmärksammas C.M. Bellman och hans krets i samband med utställningen om Riddarhuset och Bellmansällskapet 100 år i en föreläsning av historikern Mats Hayen.

I syfte att uppmärksamma aktuell historisk litteratur av relevans för Riddarhusets verksamhet kommer militärhistorikern Sebastian Jägerhorn att föreläsa den 6 november på temat »Ett 400-årsminne: Sverige och Finland i det trettioåriga kriget». Det blir även en föreläsningkväll med Riddarhusets kulturstödmottagare historikerna David Lindén och Göran Norrby under hösten. De kommer att tala om sina nyutkomna böcker om Johan Skytte respektive maktkampen mellan kungamakt och adel under 1700-talet.

Konsertprogrammet bjuder på sedvanlig variation med ett utbud som spänner över klassisk musik, jazz och militärmusik med några av Riddarhusets återkommande samarbetsparter på musikområdet. Den 30 november ger Drottningholms Barockensemble traditionsenligt G.F. Händels *Messias* i den första svenska version som uruppfördes på Riddarhuset 1786.

Rebecka M. Adelswärd, direktionsledamot med ansvar för kultur och vetenskap

SVENSKA ADELSFÖRBUNDET

Svenska Adelsförbundets huvuduppgift är att ekonomiskt bistå behövande inom adeln, i första hand äldre och sjuka. Även ointroducerad adel kan komma i fråga. Många i behov av hjälp saknar egen förmåga att söka bidrag. Hör gärna av er till oss om ni känner till något ömmande fall.

Svenska Adelsförbundet anslöt sig 2017 till Riddarhusets Herdepappersförvaltning i den så kallade Herculesfonden. Det har visat sig vara en klok åtgärd som innebär en god avkastning och möjliggör att förbundet kan fortsätta stödja behövande på ett bra sätt.

Vid årsmötet på Riddarhuset den 18 april omvaldes den sittande styrelsen. Henrik von Vegesack är ordförande och Carl-Gustaf Åkerhielm vice ordförande samt ansvarig för det internationella ungdomsutbytet tillsammans med Susanne Adlercreutz. Ulf Gyllenhammar är sekreterare. I ekonomiskottet ingår ordföranden, vice ordföranden,

kassaförvaltare Gabriel Hermelin samt Carl Johan af Kleen. Karin Lilliehöök Kihl är ansvarig för den årliga tebjudningen (se nedan) och Madeleine Reuterskiöld sköter kontakterna med Vänner till Pauvres Hon-teux. Rutger Gyllenram och Carl-Gustaf Gyllencreutz ansvarar för kontakterna med Riddarhussällskapet. Styrelsen hade beslutat att inleda årsmötet med ett mingel för att ge förbundets medlemmar ett tillfälle att bekanta sig med varandra.

Svenska Adelsförbundet arrangerar årligen en tebjudning för ättemedlemmar i Stockholm med omnejd som under året fyller 70. år. Vid denna brukar Adelsförbundet bjuda på någon form av underhållning. Höstens bjudning sker torsdagen den 20 september och underhållningen denna gång kommer att bestå av ett kåseri med Lennart Palm avseende begravningsskick från kulturhistorisk synpunkt.

Svenska Adelsförbundet har åtagit sig att från svensk sida administrera det ungdomsutbyte som sker inom ramen för CILANE. Detta beskrivs närmare på annan plats i *Arte et Marte*.

På Riddarhusets hemsida går det att anmäla sitt intresse för medlemskap i Svenska Adelsförbundet. Upplysningar om förbundets verksamhet lämnas av sekreteraren Ulf Gyllenhammar, tel. 08-767 80 84 eller kassaförvaltaren, friherre Gabriel Hermelin, tel. 070-721 11 28.

Henrik von Vegesack, ordförande

RIDDARHUSSÄLLSKAPET

Efter en ovanligt varm och solig sommar bjuder Riddarhussällskapet in till ett digert program som knyter an till sällskapets uppgift att anordna sammankomster med kulturhistoriskt innehåll samt utflykter.

Först en tillbakablick. Riddarhussällskapets verksamhetsår startade i februari 2018 med en guidad visning av Liljevalchs Vårsalong, där intresserade medlemmar fick ta del av hur dagens konstnärer tolkar samtiden.

Vårprogrammet fortsatte med det välbesökta årsmötet på Riddarhuset. Kassör Eva Gentzschein, klubbmästare Christina Odelstierna liksom styrelseledamöterna Philip Flach och Oscar Langenskiöld avtackades för sina värdefulla bidrag till föreningen. Sabina Du Rietz, Anita Falkenberg och Yvonne Gyllenram hälsades varmt välkomna som programansvarig, styrelseledamot respektive kassaförvaltare. Vidare bildades en kommitté med uppgift att se över föreningens

stadgar. Årsmötet avslutades med ett mycket uppskattat föredrag av Oscar Langenskiöld som med stor kunskap berättade om Riddarhuset.

Sällskapets gedigna höstprogram fortsätter i september 2018 med en stadsvandring i Gamla stan den 6 september. Vår ciceron blir H.C. Toll och den guidade turen avslutas vid Bokförlaget Langenskiöld. Den 8 september inbjuds till lerduveskytte på Sveriges moder-naste jakt- och skyttescenter vid Varpsund. Den 21 september sker den traditionsenliga slotts- och herrgårdsutflykten som i år går till Finland. Vi gör herrgårdsbesök på Tervik och Tjusterby, båda belägna i ett kulturlandskap av finskt riksintresse längs Pernävikens strand. Utflykten kulminerar lördagen den 22 september, då vi som särskilt inbjudna gäster får delta i Riddarhusets i Helsingfors jubileumsbal för att fira 200 år.

Åter i Sverige, när vindarna börjar bli kyliga, besöker Riddarhussällskapet Bellmanshuset den 24 oktober, för en privat guidad visning och smakprov ur epistlar och sånger. Året når sin kulmen med en Riddarhusbal lördagen den 24 november och avslutas den 4 december med traditionsenlig glögg hemma hos föreningens ordförande Rutger Gyllenram. Varmt välkommen att delta i Riddarhussällskapet aktiviteter.

Claës af Burén

OM RIDDARHUSSÄLLSKAPET

Riddarhussällskapet är en ideell förening för Riddarhusets medlemmar med familjer. Föreningen ordnar föreläsningar, utflykter, guidade visningar och festliga sammankomster. Årsavgiften är 300 kronor för makar och 200 kronor för enskilda. Anmälan om medlemskap sker enklast via Riddarhusets hemsida alternativt via e-post riddarhussallskapet.gea@gmail.com eller genom att kontakta sällskapets kassör och medlemsansvarig Yvonne Gyllenram, tel. 070-81 65 770, eller ordförande Rutger Gyllenram, e-post rgyllenram@gmail.com.

RAUK

Verksamhetsåret 2018 inleddes i mitten av februari med årsmöte och en festlig vinterbal. Föreningens styrelse fick tillskott av två pigga ledamöter och verksamheten har sedan dess bland annat bestått av välbesökta afterworks samt samordnade besök på Riddarhusets konserter och kulturkvällar.

I slutet av augusti anordnades RAUKS årligen återkommande sommarbal som i år

ackompanjerades av ett fullspäckat internationellt veckoslut då vi bjudit in medlemmar från motsvarande föreningar runtom i Europa. På schemat stod bland annat utflykt till Skoklosters slott, middag i Odd Fellow-huset samt guidad visning av Riddarhuset. Ett stort tack till alla som kom och framför allt till de som engagerade sig och hjälpte till att anordna helgen.

Vi i styrelsen blickar nu framåt och hoppas att ännu fler kommer att upptäcka RAUK och Riddarhuset. I höst väntar aktiviteter såsom skytte på Varpsund med Riddarhusets närliggande sällskapsföreningar, julbord med mera. Håll utkik efter höstens inbjudan från Riddarhuset till träff för de som nyligen fyllt 18 år. Du som är mellan 18 och 35 år kan ansöka om medlemskap i RAUK via Riddarhusets hemsida. Varmt välkommen!

Clarence von Rosen

OM RAUK

RAUK (Ridderskapet och Adels Ungdomsklubb) är en ideell förening för dig mellan 18 och 35 år som tillhör en på Riddarhuset introducerad ätt. RAUKS syfte är att fördjupa kontakterna och stärka gemenskapen inom den unga svenska adeln och belysa adelns roll i historien.

Medlemskap är kostnadsfritt och du registrerar dig på riddarhuset.se. RAUK verkar även för att stärka gemenskapen med de systerorganisationer i Europa som samarbetar genom den gemensamma föreningen CILANE.

RAUKS återkommande arrangemang varje år är de två balerna: vinterbalen i februari och sommarbalen i augusti. Vartannat år arrangeras i samband med sommarbalen en International Weekend för medlemmar ur CILANE.

Utöver balerna erbjuder vi många olika kulturella och sociala aktiviteter, allt från afterwork till föreläsningar. Vare sig du vill delta ofta eller mer sällan ger ditt medlemskap i RAUK tillgång till ett stort nätverk och möjligheten att träffa många nya vänner och bekanta.

Finlands ättartavlor A-D och E-H

Intresserad av adeln i Finland? Nu kan du beställa Finlands ättartavlor del A-D och E-H direkt från Finlands Riddarhus.

Pris 58 euro.

Leveranskostnad:

Del A-D 20 euro, del E-H 24 euro.

Beställning sker genom e-post till amanuens@riddarhuset.fi.

RIDDARHUSET PÅ FACEBOOK

Hur ser ätten Brahes krossade sköld ut? Av vilket skäl är Plommenfels vapenplåt överkorsad? Varför slog Axel von Fersen d.ä. sönder en snusdosa i Riddarhussalen?

Riddarhusets Facebooksida innehåller historiska artiklar, notiser och bilder ur adelns historia. Dessutom ges information om Riddarhusets kulturella evenemang. Skribent är Oscar Langenskiöld, riddarhusamanuens.

FOTO: GABRIEL HILDEBRAND, RIDDARHUSET.

Ungdomsutbyte inom CILANE

COMMISSION D'INFORMATION ET DE LIAISON DES ASSOCIATIONS NOBLES D'EUROPE

Sedan många år har man inom CILANE utvecklat en verksamhet som erbjuder tonåringar (13–17 år) möjlighet till ungdomsutbyte. Verksamheten bär namnet Youth Exchange of CILANE. Man erbjuder även andra aktiviteter under sommarlovet, exempelvis segling på större skepp på holländska kanaler med professionell besättning och de mycket populära och välorganiserade cykelturerna under fyra dagar i Tyskland.

Svenska Adelsförbundet representerar Sverige inom **Youth Exchange**.

Inför sommaren 2018 har, när detta skrivs, fyra utbyten organiserats. Det gäller utbyten mellan Sverige och Tyskland, Finland och Frankrike.

Rent praktiskt går det till så här:

En adelsfamilj i Tyskland har en tonåring som gärna skulle vilja komma till Sverige i till exempel en vecka. Eftersom familjen inte har egna svenska kontakter vänder man sig till den tyska representanten i Youth Exchange of CILANE. Denna meddelar sig med Sveriges motsvarighet som undersöker om det finns någon adelsfamilj som kan vara intresserad av att få en besökande tonåring, helst en familj med egna tonåringar. Kontakterna sköts därefter direkt mellan familjerna i Tyskland och Sverige. På

samma sätt kan svenska adelsfamiljer omvänt utnyttja CILANES stora nätverk i övriga Europa.

Det är också möjligt att låta svenska tonåringar besöka familjer i andra europeiska länder utan att ta emot ungdomar därifrån, även om detta inte är huvudtanken.

Förmedlingen sköts ideellt och är helt kostnadsfri för båda parter.

Deltagande länder är Belgien, Finland, Frankrike, Holland, Italien, Kroatien, Portugal, Ryssland, Schweiz, Spanien, Sverige, Tyskland, Ungern och Österrike. England är mycket efterfrägat som utbytesland, varför ett intensivt arbete pågår för att hitta en lämplig kontaktperson där.

Sista anmälningssdag är den **30 april** 2019 för utbyte kommande sommar och sista anmälningssdag är den **28 februari** 2019 för att delta i cykelturer i Tyskland eller segling på kanaler i Holland. Undertecknad tar gärna emot förfrågningar och intresseanmälningar för sommaren 2019, helst per e-post.

för Svenska Adelsförbundet

Carl-Gustaf Åkerhielm af Margrethelund, vice ordförande

E-post: carl-gustaf.akerhielm@riddarhuset.se

Tel: 070-341 97 17

SÖK UR FONDERNA – SENAST DEN 15 OKTOBER

Riddarhuset delar varje år ut stipendier till studerande och understöd till behövande. Sista ansökningsdag är den 15 oktober. Då det tar tid att samla de bilagor som krävs för en komplett ansökan rekommenderar vi att ni påbörjar processen i god tid. Utdelning av medel sker under andra kvartalet året därpå.

Kungörelsen finns på riddarhuset.se. Där finns också nedladdningsbara ansökningsblanketter för understöd och en digital ansökan för stipendier.

Alla som tillhör en på Riddarhuset introducerad ätt kan söka ur Riddarhusets fonder. Du behöver inte ha direkta familjeband till stiftarna eller veta ur vilken fond du ska söka. Riddarhuset hjälper till med att matcha sökande och fonder.

År 2018 delades det ut nära 27 miljoner kronor i understöd till 595 personer och nästan 22 miljoner kronor till 752 stipendiater. Några duktiga stipendiater som tilldelades högre stipendier är:

Caroline Leijonhufvud, doktorand i medicinsk vetenskap vid Karolinska sjukhusets M.D.Ph.D-program

Sara Leijonhufvud, studerar på logopedprogrammet vid Umeå universitetssjukhus
Löfvenskjöldska resestipendiefonden

Sophie von Plomgren, doktorand i rättsvetenskap – Juris Doctor – vid University of Technology i Sydney

Erik Schildt, kandidatexamen i fysik vid Uppsala universitet

Caroline Nordenadler, doktorand i ämnet juridik vid universitetet i S:t Gallen, Schweiz
Hovjunkare J.O. Bergenstiernas testamentsfond

David Montgomery, civilingenjörstudier inom teknisk fysik vid Lunds universitet

Fredrik Klingspor, sjökaptensexamen vid Linnéuniversitetet i Kalmar
Fröken Hanna Roos af Hjelmstätter testamentsfond

Henrik Wachtmeister, doktorand i ämnet naturresurser och hållbar utveckling vid Uppsala universitet
von Stockenströmska fonden

AHLSÉNARKITEKTERNA
Experter på kulturhistoriskt värdefulla byggnader

08-644 02 05
www.ahlsenarkitekterna.se
@ahlsenarkitekterna

SWEDENBORG
VAPENRINGEN

WWW.VAPENRINGEN.SE
TEL 08-7164575

RIDDARHUSET OCH GDPR

Med anledning av den nya EU-förordningen om dataskydd, GDPR, har Riddarhuset gjort en översyn av rutinerna för hantering av personuppgifter. Ett dokument som beskriver hur Riddarhuset hanterar personuppgifter har tagits fram och finns att läsa på Riddarhusets hemsida, riddarhuset.se. Vi är angelägna om att hantera personuppgifter med hög säkerhet. Endast behöriga anställda och uppdragstagare som behöver behandla dina personuppgifter för att vi ska kunna uppfylla våra ändamål har tillgång till dem.

BEHANDLING AV ÄTTEMEDLEMMARS PERSONUPPGIFTER

För behandling av ättemedlemmars personuppgifter gäller i korthet följande: I Riddarhusets dataregister Riddarhusprogrammet finns, förutom information från ättemedlemmarna själva, information från offentliga källor. Dessa uppgifter samlas i Adelsregistret, Stiftelserregistret och Kapitulationsregistret. Riddarhuset behöver uppgifterna för att kunna fullgöra sina skyldigheter enligt Riddarhusordningen och som anknuten förvaltare till de stiftelser som Riddarhuset förvaltar. Till dessa skyldigheter hör att ha en korrekt förteckning över vilka som tillhör de ätter som bildar Ridderskapet och adeln, bland annat för att kunna avgöra vem som har representationsrätt på Riddarhuset i samband med adelsmöte och vilka som är behöriga till medel från stipendie- och understödsfonderna. Genealogierna har dessutom stor betydelse för forskningsändamål. Vidare behöver Riddarhuset ibland ha kontakt med sina medlemmar varvid adressuppgifter från Adelsregistret används, ibland för släktföreningars räkning.

DINA RÄTTIGHETER I KORTHET

Du har rätt att få felaktiga eller ofullständiga uppgifter rättade eller kompletterade om det är relevant givet ändamålet med behandlingen. Du har rätt att i vissa fall få dina uppgifter raderade. Du har rätt till begränsning av behandlingen av dina uppgifter och rätt att invända mot densamma. Du har rätt att få veta varifrån de behandlade uppgifterna kommer, om inte från dig själv. Du har också rätt att få tillgång till våra behandlade uppgifter om dig, ett så kallat registerutdrag. Riddarhussekreteraren är kontaktperson för alla frågor som rör GDPR, e-post gdpr@riddarhuset.se. Läs gärna mer på riddarhuset.se.

Utställningen Riddarhustorget: Maktcentrum i förändring

När Riddarhuset var färdigbyggt hade ett av landets främsta arkitektoniska verk sett dagens ljus. Framför byggnaden hade Riddarhustorget skapats, ett offentligt rum och mötesplats i staden och landets politiska mittpunkt. Torget skulle komma att bevittna många historiska händelser och förändringar ända fram till vår egen tid.

Riddarhusets utställning *Riddarhustorget: Maktcentrum i förändring* ger för första gången en samlad bild av torgets brokiga historia.

Projektet utgörs dels av en utställning i Riddarhuspalatset och dels en utökad digital utställning. Utställningsproducent är Oscar Langenskiöld.

Exposén på Riddarhuset innehåller utvalda föremål och dokument från femhundra år av torgets historia. Den visas under ordinarie öppettid, helgfri måndag till fredag kl. 11.00-12.00.

DIGITAL UTSTÄLLNING

En fördjupande utställning med en kavalkad av texter, bilder, nyproducerade filmer och poddar finns på Riddarhusets hemsida. Den uppdateras med jämna mellanrum och det finns därför många skäl att återvända till sidan under årets lopp.

Se den på: www.riddarhuset.se/riddarhustorget

Riddarhustorget 1841. Litografi av Ferdinand Tollin. FOTO: STOCKHOLMS STADSMUSEUM.

Tyra Kleen på Thielska galleriet

Utställningen *Tyra Kleen (1874–1951)*. Konstnär, vagabond, äventyrare visas på Thielska galleriet 16 juni–23 september 2018.

Ett andligt och geografiskt sökande präglar Tyra Kleens verk. Utställningen omfattar hela hennes produktion med målningar, illustrationer, grafiska blad och publikationer och presenterar en återupptäckt konstnär med en färgstark historia.

Bröllop i Riddarhuset

Personlig festlokal för en särskild dag

DEN 19 MAJ 1958 vigdes Ebba Odencrants och Håkan Zetterquist i S:ta Maria Magdalena kyrka på Södermalm i Stockholm. Den efterföljande bröllopsmiddagen hölls på Riddarhuset efter förslag från brudens föräldrar.

– Vi tyckte att det var ett bra förslag och det var Ebbas föräldrar som ordnade med allt, berättar Håkan.

Till bröllopsmiddagen var släkten inbjuden, bröllopsparets vänner kom senare på efterinsläpp med dans.

– Det var många som inte hade besökt Riddarhuset och som tyckte att det var roligt att komma dit, minns Ebba.

Sedan dess har Ebba och Håkan Zetterquist firat silver-, guld- och diamantrbröllop på Riddarhuset, vilket sannolikt är något av ett rekord.

Efter 25 år som gifta stundade silverbröllop och ungefär samtidigt skulle paret flytta från Stockholms innerstad till Södertälje. Festen på Riddarhuset blev således både en jubileumsfest och en avskedsfest.

För tio år sedan var det dags för guldbröllop och detta firades på samma dag, tid och plats som bröllopet femtio år tidigare. Vid detta tillfälle inleddes festligheterna med en liten släktorientering runt Gamla stan, där det finns kopplingar till Odencrantsar på Ebbas sida och von Fieandt på Håkans mors sida.

Våren 2018 var det hela 60 år sedan »Uppsalas sötaste flicka», som Håkan säger, sa ja till att bli hans hustru. Diamantrbröllopet firades med lunchbuffé för den närmaste släkten, bröder och brorsbarn med ingifta samt

I maj 1958 gifte sig Ebba Odencrants och Håkan Zetterquist. Paret hade sin bröllopsmiddag i Riddarhuset och har även firat silver-, guld- och diamantrbröllop där.

parets egna fyra barn med respektive och nio barnbarn – och det blev en hundra procentig uppslutning till festen.

Håkan och Ebba säger unisont att alla gäster berömde den goda maten och att de alltid har känt sig så välkomna av Riddarhusets festvärdning.

– Riddarhuset är ett av Sveriges vackraste hus och det är naturligtvis roligt att kunna få bjuda in till det. Det är fyllt med historia och det känns väldigt personligt att vara där, säger Ebba Zetterquist. ☞

Louise Ribbing

Till bröllopet designade brudgummen brudkronan. Korset på kronan är av den typ som finns i det odencrantska vapnet och lindlöven påminner om träden runt S:ta Maria Magdalena kyrka i Stockholm där Ebba Odencrants och Håkan Zetterquist gifte sig. Silversmide av Carl Nyströmer.

Efterlysningar

Minnen och porträtt

BRÖLLOPSMINNEN

Riddarhuset är en populär festlokal för att fira bemarkelsedagar av olika slag. De flesta fredagar och lördagar är bokade flera år i förväg. Inte minst är det många bröllopsfester – och även vigslar – som hålls i palatset.

En utställning med bröllopstema planeras framöver och nu efterlyser vi bröllopsminnen från Riddarhuset: foton, filmer, inbjudningskort, menyer, dagboksanteckningar och liknande, från alla årtionden. Kontakta gärna Karin Lilliehöök Kihl, tel. 08-723 39 91, kansli@riddarhuset.se.

PORTRÄTT AV JOHAN HELMICH ROMAN

Under våren 2019 kommer Albert Bonniers förlag att ge ut en bok om den svenska musikens fader, Johan Helmich Roman. Det finns i dag inget officiellt porträtt av Roman, även om historikerna är övertygade om att ett sådant har målats och under årens lopp försvunnit. Vi försöker nu hitta detta porträtt för att publicera det i boken.

Roman avled i den 20 november 1758 i Lilla Haraldsmåla, Ryssby socken, norr om Kalmar. I arvegodset ingick »musicalia, schilderier (tavlor), böcker». Efter Romans död skingrades hemmet omedelbart.

Ernst Brunner, som skrivit boken, tror att arvegodset, mot Romans önskan, kan ha gått till äldste sonen Anders Henrik och således blivit kvar på Lilla Haraldsmåla. Svågern Friedrich Gustaf Baumgardt sattes in som de minderåriga barnens förmyndare. Ett eventuellt porträtt av Roman kan ha hamnat hos honom på Ryningsnäs herrgård norr om Vimmerby. Dottern Maria vigdes med Johan Ulmstedt, lektor vid Kalmar gymnasium. Ett porträtt kan ha ingått i den Ulmstedtska kvarlåtenskapen.

Om någon vet var konstverket finns eller till och med har det i sin ägo är vi mycket tacksamma för en kontakt. ☞

Martin Ahlström

E-post: martin.ahlstrom@bonnierforlagen.se

Heraldica Varia

DONATIONER

En donation innebär att Riddarhuset får föremålet som gåva. Det löser en gång för alla problem vad gäller till exempel bodelning och säkrande av föremålets förvaringsmiljö.

OMVANDLING AV DEPOSITION TILL DONATION

Som framgår av denna artikel har inte mindre än fem tidigare deponerade sköldbrev glädjande blivit omvandlade till donationer. Jag vill därför passa på att uppmuntra de av våra läsare som vet med sig att de har deponerat ett sköldbrev i Riddarhuset att överväga att omvandla det till en donation. Fördelarna med detta är många, bland annat erhålls en livstidsprenumeration på Adelskalendern och rör det sig dessutom om en levande ätt så publiceras vapnet med dess blasonering på en helsida i nästkommande Adelskalender. Kontakta gärna undertecknad för ytterligare information.

STAËL VON HOLSTEIN

Friherrinnan Anna Oleinikoff, född Staël von Holstein, Stockholm och hennes syster friherrinnan Kristina Staël von Holstein, Danderyd, har omvandlat det sedan 2004 på Riddarhuset deponerade friherrebrevet i original för friherrliga ätten Staël von Holstein nr 155 till donation.

Generalmajoren vid infanteriet Otto Wilhelm Staël von Holstein (1668–1730), upphöjdes i friherrlig värdighet den 2 juni 1719 i Stockholm av Ulrika Eleonora. Ätten introducerades 1719 under nr 155.

Hjärtskölden är den uradliga ättens vapen med åtta röda kulor i silverfält. I det första och fjärde röda fältet återfinns en fana och ett rytтарstandar korsvis trädde genom en krona, alltså både infanteri- och kavalleriattribut. Observera att en liknande konstellation återkommer i friherrebrevet Uggle senare i artikeln. I det andra fältet återfinns vi ätten Yxkulls vapen. Otto Wilhelms mor moder hette Sophia von Uexküll av huset Padenorm. Det tredje fältet med de kors-

Friherrliga ätten Staël von Holstein nr 155.

lagda kanonerna är också krigiska kännetecken.

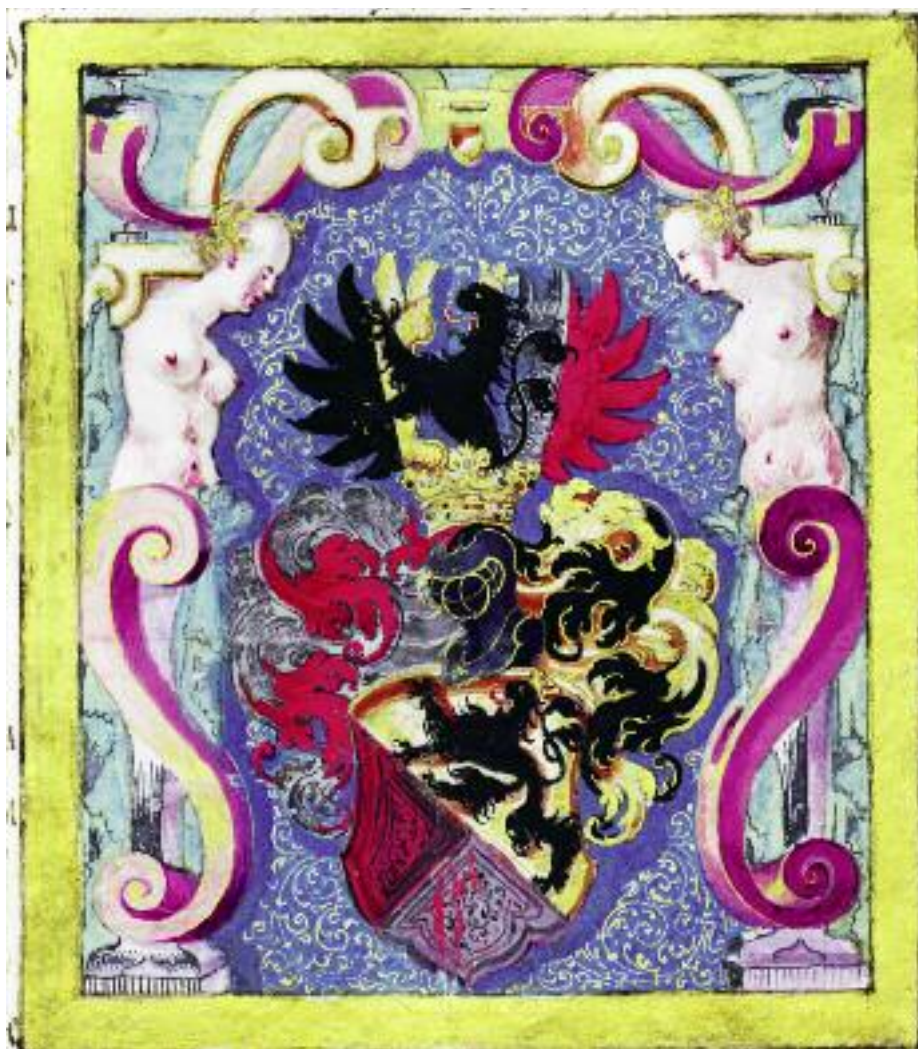
Friherrinnan Kristina Staël von Holstein, Danderyd, har även donerat två stycken pitschaft (stålstampar). Det första har alliansvapen för friherrliga ätten Staël von Holstein nr 155 och friherrliga ätten Beck-Friis nr 278 och det andra har alliansvapen för friherrliga ätten Staël von Holstein nr 155 och friherrliga ätten von Otter nr 150.

NORDENFELT

Huvudmannen, herr Johan Nordenfelt, Stockholm, har omvandlat det sedan 2007 på Riddarhuset deponerade sköldbrevet i original för adliga ätten Nordenfelt nr 1662 till donation.

Adliga ätten Nordenfelt nr 1662.

Adliga ätten Pauli nr 96.

Bergsfogden i Lekebergs och Karlskoga bergslager, överkommissarien och brukspatronen på Frösvidal Johan Norijn (1676–1725), adlades den 28 september 1719 i Stockholm av Ulrika Eleonora med namnet Nordenfelt. Ätten introducerades 1720 under nr 1662. Johans ättegren utgick på svärdsidan 1773. Emellertid hade även Johans yngre broder, tidigare bergsfogden i Värmland och brukspatronen på Mölnbacka i Värmland Olof Norijn (död 1724), adlats genom kunglig resolution given 22 mars 1720 i Stockholm av Ulrika Eleonora med samma namn och vapen. Han introducerades den 15 oktober 1723 under samma nummer.

Skölden är delad i guld och blått. I det gyllene fältet svävar en tilltagande blå måne ovan ett svart berg. Berget är ett bergsmannaattribut. Även strömmarna i silver i det blå fältet kan möjligtvis vara tänkta som bergsmannasymboler.

PAULI

Herr Joakim Pauli, Torslanda, har i sin son Zacharias Paulis namn, låtit omvandla det sedan 2006 på Riddarhuset deponerade sköldebrevet i original från 1598 för adliga ätten Pauli nr 96 till donation.

Släkten härstammar från Kärnten i Österrike. Bröderna Jakob Paul (död 1601) och Wolfgang Paul d.ä. (död 1611) adlades i Graz 1578 av ärkehertig Karl II av Inre Österrike. Vidare kom de båda bröderna Jakob Paul och Wolfgang Paul d.ä. att, jämte deras broder Mathias sonson, Wolfgang Paul d.y. (död 1649), upphöjas i tysk-romersk riksadlig värdighet den 21 juni 1598 i Prag av kejsar Rudolf II. Såsom varande lutheraner och därmed tvungna till landsflykt gick flera söner till Wolfgang Paul d.ä. både innan och under trettioåriga kriget i svensk tjänst. Där bland var ryttmästaren, sedermera översten, Zacharias Paul (1586–1630), vilken genom lottning

introducerades med namnet Pauli under nuvarande nr 96.

Vapnet är intressant för den heraldiska forskningen. Det framgår tydligt och klart av vapenritningen att det inte ska vara någon balk och ginbalk som delar fälten. Vid senare tidpunkter har dessa i vissa avbildningar tillfogats vapnet av olika skäl och missuppfattningar. Studera gärna heraldikartikeln i Adelskalendern 2016 för mer information om olika versioner av vapnet.

GYLLENRAM

Herr Gunnar Gyllenram, Kalmar, och fru Christina Gyllenram Hyllengren, Järfälla, har låtit omvandla det sedan 1974 på Riddarhuset deponerade sköldebrevet i original för adliga ätten Gyllenram nr 1528 till donation.

De två bröderna, premiärryttmästaren vid Östgöta kavalleriregemente sedermera majoren Fredrick Ram (1684–1737), och premiärryttmästaren vid Östgöta kavalleriregemente sedermera överstelöjtnanten Nathanael Ram (1686–1746), vilka var bördiga från Danzig och inträtt i svensk militär-

Adliga ätten Gyllenram nr 1528.

tjänst 1704, adlades den 12 mars 1717 i Lund av Karl XII med namnet Gyllenram. Ätten introducerades 1719 under nr 1528.

Vapnet är talande med en guldfärgad björnam i det övre blå fältet. Det anges inte specifikt i sköldebrevet att det rör sig om en björnam, teoretiskt sett kan det röra sig om en lejonram. I äldre språkbruk omnämns nämligen större kattdjurs tassar ofta som ramar. Det har till och med existerat en ätt med namnet Leijonram, nr 390. I det undre silverfältet hittar vi en molett (sporrklinga) och två kulor (muskötkulor) av guld på en röd bjälke. Lämpliga krigarattribut för bröderna.

Jämför gärna denna vapenritning med den för ätten Nordenfelt. Det är tämligen uppenbart att samma konstnär utfört båda målningarna.

Under det stora konserveringsprojekt som nyligen genomförts på Riddarhuset av konservatorerna Siegfried Heim och Anders Karlsson ägnades det Gyllenramska sköldebrevet speciellt mycket omsorg. Före konserveringen var det i bedrövligt skick och kunde inte hanteras utan risk för ytterligare skador. Nu har sköldebrevet avsevärt bättre status och framtida förfall har hejdat.

LILLIENBERG

Krigsarkivet har, genom 1:e arkivarie Ingrid Karlsson och ombudet arkivarie Leif Persson, donerat en 994 cm lång stamtavla som »utvisar framlidne Assessoren Daniel Lilljeborgs samtliga Descendenter af frälse börd».

Denna mycket ovanliga, om inte helt unika, nästan tio meter långa stamtavla uppvisar samtliga efterkommande, på både svärds- och spinnsidan, men endast av frälse börd, till Daniel Dreffling, adlad Lillienberg (1675–1723). Han adlades, tillsammans med sin broder Eric Magnus Dreffling (1673–1752), den 21 januari 1705 i högkvartret Ravitz i Storpölen av Karl XII med namnet Lillienberg. Ätten introducerades 1719 under nr 1431. Stamtavlan omfattar hundratals personer och upprättades, säkert på beställning, 1849 av Riddarhuset.

BENNET

Syskonen friherrinnan Margareta Lilliehöök, née Bennet, Stockholm, friherre Tomas Bennet, Helsingborg, friherre Rutger Bennet, Stockholm och friherre Johan Bennet, Lund, har donerat originalresolutionen för friherrliga ätten Bennet, nr 154 och har samtidigt låtit omvandla det sedan 2011 på Riddarhuset deponerade friherrebrevet i original för samma ätt till donation.

Generalmajoren av kavalleriet och chefen för Upplands femmänningsregemente till häst sedermera landshövdingen i Malmöhus län och kommandanten i Malmö, Wilhelm Bennet (1677–1740), upphöjdes i friherrlig värdighet den 2 juni 1719 i Palatset i Stockholm av Ulrika Eleonora. Ätten introducerades den 18 eller 20 september 1719 under nr 154.

En resolution är oftast en mycket enkelt utformad och kortfattad handling på vanligt papper där monarken meddelar att han eller hon har adlat någon eller upphöjt en individ i högre värdighet. Ofta utfärdades se-

Adliga ätten af Schmidt nr 2236.

Assessoren Daniel Lilljeborgs samtliga Descendenter. En nästan tio meter lång stamtavla.

nare även ett sköldebrev men så är inte alltid fallet. I detta fall utställdes dock ett friherrebrev senare.

Se *Heraldica Varia* i *Arte et Marte* 2011:1 för bild av vapnet med mera.

DEPOSITIONER

En deposition innebär att äganderätten fullt ut kvarstår hos deponenten men att sköldebrevet kostnadsfritt förvaras i Riddarhusets arkiv.

NORDENSKIÖLD

Huvudmannen, friherre Carl Nordenskiöld, Stockholm, har deponerat friherrebrevet i original för friherrliga ätten Nordenskiöld nr 405 samt en approberad vapenskiss för samma ätt. Se *Heraldica Varia* i *Arte et Marte* 2015:2 för bilder och tidigare beskrivning av friherrebrevet.

UGGLA

Huvudmannen, friherre Evald Ugglå, Kimstad, företrädande sin faders dödsbo, har deponerat friherrebrevet i original för friherrliga ätten Ugglå nr 69.

Amiralen och amiralitetsrådet Claes Ugglå (död 1676), upphöjdes i friherrlig värdighet den 17 april 1676 i Stockholm av Karl XI. Sönerna introducerades den 30 oktober 1680 under nr 69.

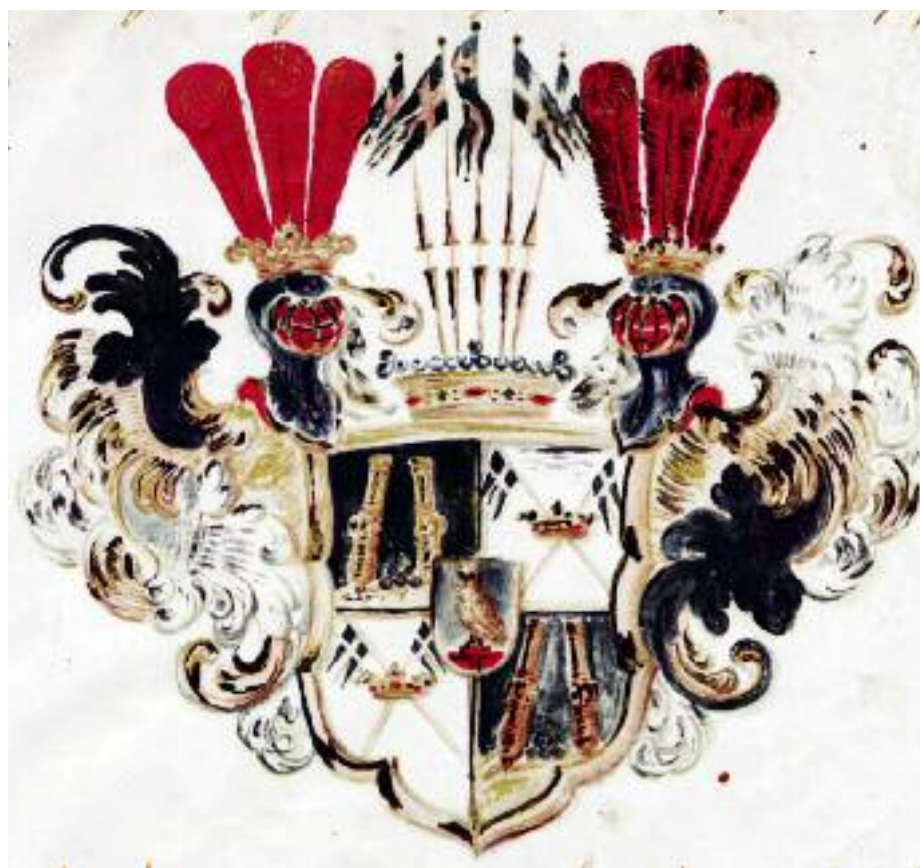
Vapnet är talande med en ugglå i hjärtskölden. Blasoneringen är ovanligt kortfattad för ett så komplext vapen. Mängder med fakta anges inte och det som stipuleras haltar dessutom i jämförelse med ritningen. Färgen i hjärtskölden anges inte men förefaller vara målad i blått – adliga ätten har guld. I det första och fjärde blå fältet står två stycken (kanoner) lutade mot varandra men marken de vilar på och kulorna emellan dem anges inte och dessutom är ett utrymme lämnat blankt i texten där fältets färg troligen skall anges senare. Kanonerna är sjömilitära attribut. Även i andra och tredje fältet är örlogsflaggorna sjömilitära kännetecken. Strutsfjädrarna i hjälmprydnaderna anges vara i »sine wahnliche färger» men är målade i rött och i sådant fall plockade från en ovanlig struts.

INLÅNAT OCH DIGITALISERAT

Många sköldebrev finns i privat ägo. Riddarhuset vill gärna ta del av dessa och erbjuder därför en kostnadsfri digitalisering av

Friherrliga ätten Bennet nr 154, resolution.

Friherrliga ätten Uggle nr 69.

föremålen med högupplöst skanning. Innehavaren av sköldebrevet erhåller en CD-skiva eller ett USB-minne med bilderna.

AF SCHMIDT

Huvudmannen, friherre Lars af Schmidt, Sorunda, har låtit Riddarhuset digitalisera sköldebrevet i original för utdöda adliga ätten af Schmidt, nr 2236.

Överstelöjtnanten i armén och tredje majoren vid andra gardesregementet sedermera landshövdingen i Västerbottens län Georg Lars Schmidt (1771–1842), adlades jämlikt 37 § 1809 års regeringsform, innebärande att endast huvudmannen innehar adlig värdighet, den 18 april 1815 på Stockholms slott av Karl XIII med namnet af Schmidt. Ätten introducerades den 8 maj 1815 under nr 2236. Han upphöjdes vidare den 15 juli 1841 på Stockholms slott av Karl XIV Johan i friherrlig värdighet, enligt samma lagrum. Denna friherrliga ätt introducerades den 2 april 1842 under nr 393 varvid den adliga ätten utgick.

Vapnet är styckat i guld och blått. Den stålklädda armen med släggan i det gyllene fältet gör vapnet delvis talande (Schmidt – Smed). Svärdet och skäran i det blå fältet syftar troligen på att Georg Lars 1808 blev bataljonschef för Stockholms läns lantvärn. I hjälmprydnaden avser den vita fanan med Karl XIII:s namnchiffer tjänsten vid andra gardesregementet och örlogsflaggan till vänster en tidigare tjänst som fänrik vid örlogsflottan.

Friherrebrevet från 1841 för den fortfarande friherrliga ätten af Schmidt nr 393 finns sedan 1908 deponerat i Riddarhuset.

DEPONERING OCH DONATION

Vi vill passa på att påminna om möjligheten att på ett tryggt och säkert sätt och utan kostnad kunna deponera eller donera sköldebrev i Riddarhusets arkiv. Ta gärna kontakt för närmare information, telefon 08-723 39 95, e-post goran.morner@riddarhuset.se.

Vi är också tacksamma för aktuella uppgifter om innehav av sköldebrev, i privat ägo eller på offentliga institutioner. ☞

Göran Mörner, riddarhusgenealog

FOTO: GÖRAN MÖRNER.

Hårdast bland de hårda

– en kavalleriofficer i trettioåriga kriget

HALVA MITT LIV har jag samlat på gamla böcker om Finlands krigshistoria under den svenska tiden, ett intresse jag delvis ärvt från min far, som brukade ta mig med på sina antikvariatbesök när jag var barn. Jag är jurist till utbildningen och tack vare den kompetensen utsågs jag för cirka tjugo år sedan till riddarhussekreterare för Finlands Riddarhus, en tjänst jag hade vid sidan om förvärvsarbetet i tio år. Det gav mig en speciell utsiktsplats och kontakter med många likasinnade. Historia blev ett av mina favoritintressen.

Jag är också en sanningssökare. Under de gångna åren har jag i takt med att jag råkat på något intressant om släkten samlat det i en databas i form av släkttavlor. Släkttavlorna har sedermera svällt ut tills de förklarande fotnoterna blivit tiofalt så långa som huvudtexten. För ungefär åtta år sedan uppstod tanken på att vända på steken och övergå från släkttavlor till uppsatser utgående från fotnotsanteckningarna.

Jag funderade länge på om den första uppsatsen skulle handla om en person från 1500-, 1600- eller 1700-talet. Alla perioder är i sig intressanta, även om mängden tillgängliga data minskar exponentiellt för varje sekel vi rör oss bakåt i tiden. Valet stannade vid Johan Henriksson Jägerhorn till Loppis, min förfader i nionde ledet, krigaren, som enligt Riddarhusets stamtavlor – i den form de haft åtminstone de senaste 250 åren – tjänade som Gustav II Adolfs page och följde kungen ända fram till det ödesdigra slaget vid Lützen 1632. Jag har hittat överraskande mycket ny information om Johan Henriksson. Han deltog i fälttåg i närmare tjugo år och red kors och tvärs genom Europa, men var i verkligheten aldrig Gustav Adolfs page och deltog inte i slaget vid Lützen. Ett åttaårigt engagemang har resulterat i den nyutkomna boken *Hårdast bland de hårda – en kavalleriofficer i fält*.

Boken beskriver fälttågen under polska

Flera finska ätter förde ett jägerhorn i vapnet, bland andra även Jägerhorn av Storby och Jägerskiöld. Vapnet för Jägerhorn av Spurila är av medeltida ursprung.

krigets slutfas (1626–1629) och det därpå följande trettioåriga krigets svenska skede (1630–1648) med en finländsk kavalleriofficer i fokus. Denne officer, välborne Johan Henriksson Jägerhorn till Loppis, är inte någon historiskt betydelsefull person. Han kom från Egentliga Finland i Sveriges östra riksdal och hörde till den obetitlade adeln. Ätten kan spåras agnatiskt till väpnaren Nils Pedersson till Hevonpää i Pemark på 1460-talet. Bland de ingifta hittas representanter av ätterna Odygd, Horn, Spore, Stålarms och Ljuster. Johan Henriksson Jägerhorn var gift med Hebla Clasdotter Gyllenhierta och de hade tre söner av vilka bara en skulle fortsätta ätten. Huvudpersonen genomlever ett brytningsskede i adelns namnskick, ett resultat av Gustav II Adolfs riddarhusordning 1626: han kallar sig till en början Johan Henriksson till Loppis, sedan 1630 för Gyllenhorn (efter sitt vapen), och slutligen sedan 1634 Jägerhorn (efter sitt vapen).

Johan Henriksson hörde likt sina förfäder till krigaradeln. Under andra polska kriget kämpade han i Livland och Preussen. Och under det påföljande trettioåriga kriget deltog han i otaliga större och mindre strider och belägringar. Han ledde sina ryttare bland annat i de segerrika bataljerna vid Wittstock 1636 och Breitenfeld 1642. Johan Henrikssons fotspår för oss kors och tvärs genom större delen av Tyskland ända till Brünn (i dag Brno i sydöstra Tjeckien), inte långt från kejsarstaden Wien i söder, och slutligen till Holstein och Danmark i norr. Hans kavalleriöverstar var Åke Tott, Hans Ekholm och Torsten Stålhandske.

Johan Henriksson Jägerhorn var en svärdets och inte en pennans man. Men eftersom han var officer och adelsman har hans namn fångats upp i offentligt material som centralmakten skapat och arkiverat framför allt i Stockholm: i krigsrollor, räkenskaper, rättegångsprotokoll, jordeböcker, riksdagsprotokoll och riddarhusgenealogier. Från och med 1630-talet började centralmakten arkivera räkenskaper och uppgifter mer systematiskt. Det finns således en hel del arkivuppgifter om Johan Henriksson. Några brev skrivna i tjänsten har också bevarats, men däremot inga personliga brev. En bidragande orsak till detta är de bränder som inträffat under tidens gång och under rysk ockupationstid. Här är det på sin plats att notera att inte heller general Torsten Stålhandske efterlämnat annat än rapporter skrivna i tjänsten. Allt detta innebär också att denna bok till stora delar beskriver var Johan Henriksson befann sig och vad han kan ha fått iakttä och ta del av där han rörde sig. Ställvis leder oss arkivmaterialet oss dock så nära huvudpersonen att vi nästan kan höra hans snabba steg och flåsande andetag, såsom när han av misstag under sin permission våren 1628 bränner ner Näden dals kloster, eller när hans stridskamrater sommaren 1632 intas på hospitalet i Hildes-

heim för vård. Blessyrerna beskrevs minutiöst av läkaren som på detta sätt motiverade sin debitering. Källorna för oss lika nära händelserna under Johan Henrikssons sista attack i Rendsburg den 30 april 1645.

Att sammanställa Johan Henrikssons marschrutter har varit ett utmanande projekt. Uppgiften kan liknas vid att lägga ett pussel av informationsfragment. En systematisk genomgång av militärrullorna med utgångspunkt i 1641 års generalmönstringsrulla, där de finska kavalleriofficerarna förde in sina meritförteckningar, har gjort det möjligt att fastställa Johan Henrikssons karriär i detalj. När en ryttare avled antecknades förutom datum också dödsorten i rullan. Uppgifterna om de avlidna avslöjar konturerna av Johan Henrikssons marschrutter. Arkivmaterial från bland annat Finlands respektive Sveriges Riksarkiv, tyska landsarkiv och diverse dagböcker kompletterar bilden.

Vi får följa med Johan Henrikssons släktband, karriär, familj, släktingar och utomäktenskapliga förbindelser i ett större sammanhang. Johan Henriksson Jägerhorns historia är i första hand ett exempel på hur kriget var det dominerande livsinnehållet för en officerare som kämpade för den svenska kronans sak. Genom att placera en verklig person i händelsernas centrum hoppas jag att kriget och adelns roll i dem ska bli mer konkreta och begripliga för läsaren. Boken riktar sig följaktligen till alla som är intresserade av trettioåriga kriget och dess inledande akter. Jag hoppas att läsare i Sverige dessutom har behållning av att lära sig något nytt om den forna östra riksdelens Finland.

Boken är rikt illustrerad och innehåller ett tiotal kartor som förklarar marschrutternas, vilket också bidrar till en visuell upplevelse. Samtidigt vilar boken på ett omfattande empiriskt fundament med en noggrann notapparat och ursprungskällor. Källorna och metoden är utförligt presenterade i slutet på boken. Ett samarbete med militärhistoriker såsom professor Nils Erik Villstrand, doktor Detlev Pleiss och docent Ali Pykkänen har stärkt den vetenskapliga kvaliteten. Boken har utkommit med understöd av Forsvarshögskolans Delegation för militärhistorisk forskning, Finlands Adelsförbund samt von Frencckells fond av Finlands Riddarhus. Förlaget är Medströms.

*Sebastian Jägerhorn, författare och
tidigare riddarhussekreterare för
Finlands Riddarhus*

Aktuella böcker

Redaktör: Oscar Langenskiöld, tel. 08-723 39 97, e-post: oscar.langenskiold@riddarhuset.se

ÄTTEN VON HEIJNE 300 ÅR

På kungens namnsdag den 28 januari 1718 adlades Georg von Heijne (1691–1765) av Karl XII. Den tyskättade Georg var militär, precis som flera därpå följande generationer av den nybildade adelsätten, och hade kommit i svensk tjänst 1711. Kriget präglade eran och efter stormaktens upplösning var Georgs ekonomi i förstörande ansträngd, inte minst sedan hustruns släktgård brunnit.

Paret Georg och Inga (född Adlerberg) fick ett stort antal barn, av vilka flera dog i späda ålder och nästan alla överlevande grenar slocknade. Kvar fanns enbart Georg Leonhard (1772–1851). Ätten var nära att helt utslockna med honom. I drabbningen mot ryssarna den 29 april 1789 träffades han av en muskötkula i huvudet och i en minneskrift anges att:

»hjessbenet...djupt intrycktes, hvilket föranledde operation, trepanering, verkställd av Archiater Afzelius, hvarvid ett stycke utaf den bräckta hufvudskålen bortskars och sedan, infattad i en ring, allt framgent bars af den bleserade intill hans död, hvarefter den öfvergick i förvar till äldste sonen».

Tillsammans med hustrun Christina Ulrica (född von Lingen) blev han i stället sedermera stamfar till de nu levande ättemedlemmarna.

I år firar ätten von Heijne sitt 300-årsjubileum och har i samband med det givit ut en släktbok. Den innehåller förutom släkthistoria även släkttabeller (också som plancher), en heraldisk översikt över ättens släktforskning genom tiderna. Intressant är också förteckningen över historiska släktföremål, där visas både Georg Leonhards ring och den genomskjutna uniformshatten.

Avslutningsvis den sista strofen ur en vers som Hans von Heijne, en sentida ättemedlem, diktade till släktmötet 1996:

»Dock – för ögonblicket är det vi som vistas
På det smala tidens näs som kallas Nu.
Om på hävdens blad nå't gott om oss ska listas

får med dagens frågor vi just ta itu.

Tiden lyhörd är för falska övertoner –

En sentens ska vara enkel, kort och sann:

Landet runt i många skiftande funktioner

Vi von Heijnar alltid gör så gott vi kan.»

Thomas von Heijne m.fl.

En släktbok om den adliga ätten von Heijne 1718–2018. Med ättlingar från 1630-talet
271 s., illustrerad, Släktföreningen von Heijne 2018

GIFTERMÅL – EN KÄRLEKSFRÅGA ELLER ETT RÄKNEPROBLEM?

Adel, kärlek och äktenskap behandlas i Brita Plancks bok som är en populärvetenskaplig utgåva av hennes doktorsavhandling. Med hjälp av dagböcker, brev och memoarer kommer vi nära en rad av 1700- och 1800-talens adliga par.

Livssituationerna präglades ofta av påfrestande ekonomiska krav och övertalning och övervakning kunde föregå giftermål. Men den i dag vanliga uppfattningen att adelns äktenskapsval i första hand styrdes av vilken släkt man tillhörde, av allianstänkande och av tillgång till egendom, nyanseras med berättelser om kvinnors och mäns strävan efter lycka och äktenskap grundade i ömsesidig kärlek.

Brita Planck

Förnuft eller känsla. Adel, kärlek och äktenskap

160 s., illustrerad, Appell Förlag 2018

OM VON DÖBELN

Döbelius karriär och bibliotek behandlas av Karl-Heinz Jügelt, professor i biblioteksvetenskap vid universitetet i Rostock, staden från vilken flera av Döbelius bokrariteter kommer.

Karl-Heinz Jügelt

Johan Jakob von Döbeln – en svensk adelsman från Rostock – och grundandet av Bibliotheca Döbeliana Lundensis i juli 1718.

75 s., illustrerad, egen utgivning 2018

Släktföreningarnas dag

DEN 22 APRIL 2018 bjöd Riddarhuset in till Släktföreningarnas dag i enlighet med ett beslut av adelsmötet 2016 om att denna uppskattade dag ska arrangeras kontinuerligt vart tredje år.

Syftet med dagen är att släktföreningarna ska träffas och utbyta erfarenheter med varandra. Riddarhusets kanslist Karin Lilliehöök Kihl ordnade ett program som baserade sig på utvärderingar från tidigare arrangemang av dagen. En inbjudan för två personer skickades till samtliga registrerade släktföreningar och över hälften av dessa tackade ja.

Dagen inleddes i Riddarhussalen där direktionens ordförande Gustaf Wachtmeister hälsade välkommen och riddarhussekreterare Erik Drakenberg berättade om Riddar-

husets verksamhet och pågående projekt. Direktionsledamot Erik von Hofsten gav en bild av hur Riddarhuset arbetar med kommunikation och hur kontakten med de registrerade släktföreningarna ser ut. Därefter beskrev kalenderredaktör Marianne Setterblad hur produktionen av Adelskalendern går till och på vilket sätt släktföreningarna kan bidra till denna.

Efter gemensam lunch i Lantmarskalksalen fortsatte deltagarna i mindre grupper till samtalsstationer med olika teman. Vid varje station fanns ledamöter i direktionen och/eller experter inom respektive område som informerade om hur Riddarhuset arbetar i investeringsfonden Hercules, hur släktföreningen kan ta sig an hemsidesprojekt, vad som gäller för begravningsvapen/grav-

vård, infallsvinklar på släktforskning och vilket material som finns på Riddarhuset samt hur släkten kan gå tillväga för att skriva och publicera en släktkrönika. I Stenhallen kunde deltagarna träffa representanter från Riddarhusets närliggande föreningar: Svenska Adelsförbundet, Riddarhussällskapet och Ridderskapet och Adels Ungdomsklubb (RAUK). Vid en återsamling i Riddarhussalen informerade avslutningsvis direktionsledamot Johan Coyet om den nya EU-förordningen Allmän dataskyddsförordning (DSF/GDPR) och hur Riddarhuset resonerar kring den. Därefter var det dags att summera erfarenheterna från dagen, tacka för deltagandet och hoppas på ett återseende om tre år. ☺

Louise Ribbing

Släktföreningarnas dag är ett mycket uppskattat evenemang som Riddarhuset ordnar vart tredje år. Syftet är kunskaps- och erfarenhetsutbyte mellan släktföreningarna samt möjligheten att lära känna varandra närmare. FOTO: JENS SJUNNESSON.

Från släktföreningarna

BILDT

Den 10 juni samlades släkten Bildt till möte på Riddarhuset och förre ordföranden Hakon Bildt och styrelsen avtackades.

Den tidigare ordföranden Robert Bildt berättade om vapnets sannolika ursprung och övergången från det tidigare vapnet med en lilja till tre liljor på 1500-talet.

Till ny styrelse valdes Nils Bildt till ordförande och Lars Bildt till kassör i förening med en uppskattad förnyring med Joakim Bildt som sekreterare, Elin Bildt, Gunnel Bildt, Peter Bildt och Daniel Bildt. Bildtska hembygdsmuseet på Orust fick bidrag till fönster och planscher. Kerstin Tolling fick tack för renoveringen av Bildt-gravarna på Morlanda. Därefter inleddes en god och trevlig middag med ett fyrtiotal släktmedlemmar.

Styrelsen kommer att ta fram en hemsida. Den går under arbetsnamnet »Bild(t)-zeitung». Den kommer löpande att uppdateras med »Månadens Bild(t)» med porträtt och korta beskrivningar över samtida och historiska personer samt innehålla nyheter och information om släkten och dess dansk/norsk/svenska historia. Styrelsen disponerar även domänen bildt.se och kommer att fördela e-postadresser till släktens medlemmar.

»Årets förebild(t)» blir ett årligt stipendium till någon som gjort en god gärning – inom eller utanför familjen. Nominering kommer att ske inom familjen på hemsidan och val av årets goda förebild kommer att göras på samma sätt. Inledningsvis kommer Carl Bildt att dela ut stipendiet.

»Bild(t)ligt talat» blir namnet på seminarier med något aktuellt och familjärt tema. I höst kommer Gunnel Asker att berätta om SvD:s digitala transformering. Nils Bildt kommer att berätta om Anders Blomströms och den danske professorn i medeltidshistoria,

professor Kurt Vilard-Jensens, samt doktoranden Emmy Attervings forskning kring släktens äldre danska historia, och »den lösta knuten»: det var inte bara en Knut Bilde i Danmark som den danska respektive svenska Adelskalendern tror – det fanns tre samtidiga Knut och sammanlagt fem stycken, vilket öppnar för en nytolkning av familjens äldre danska historia.

Bildt, historien om en släkt är titeln på ett bokprojekt som skrivs av Göran Norrby. Den kommer att ges ut 2019 och har fått tacksamt stöd från Riddarhuset.

Nils Bildt, ordförande

CEDERSTRÖM

För första gången var alla grenar av ätterna Cederström representerade på ett släktemöte, huvudmannagrenen och de sex yngre grenarna av den friherrliga ätten nr 211 samt den grevliga ätten nr 135. Anledningen till att detta inträffade heter Bror Frederico Cederström med hustru Mabel och de tre barnen Maria, Emilian och Bror Gregorio. De tillhör den sjätte grenen, den argentinska. Det var fantastiskt roligt att få välkomna dem till släktemötet på Riddarhuset lördagen den 16 juni med efterföljande aktiviteter på söndagen.

Lördagen inleddes med mingel och fruktbuffé i Stenhallen. Mötesförhandlingarna i Riddarhussalen föregicks av en historisk genomgång av släktens olika grenar och tillbakablick på några intressanta personer i släkten. Där finns det mycket kvar att berätta.

Efter mötet gick alla ner till Stenhallen för mingel och välkomstdrink. Det här var första gången släktföreningen bjudit in alla åldrar att delta i middagen på Riddarhuset med efterföljande samkväm och dans. Det

innebar att ett antal medlemmar inte var närvarande på mötet utan endast kom till middagen, då dagen annars blivit för lång för de mindre barnen.

Till middagen anslöt också lord Mark Poltmore med hustru, lady Sally och deras barn Henry, Oliver och Lara, de sistnämnda tre med släktnamnet Bampfylde. Marks mor, Brita, är dotter till greve Olof Rudolf, som var fredsdomare i England och avled 1947. Brita är i dag den äldsta levande medlemmen av släkten Cederström i världen.

Av de tio runda borden var ett barnbord och ett ungdomsbord. Det fungerade alldeles utmärkt och stämningen var hög och familjär. På kvällen öppnades dörrarna till trädgården på palatsets baksida. Synen av de yngre barnen som sprang omkring på gräsmattan och lekte medan de äldre dansade eller samtalade i salongerna värmdes och gav hopp om återväxten.

Söndagen inleddes med besök på det nya vikingamuseet på Djurgården, Vikingaliv. Det var roligt att höra hur några föräldrar berättade hur deras barn på morgonen muttrat att de inte hade lust att gå på museum, men när vi efter besöket träffades på Lilla Hasselbacken för lunch hördes bara positiva uttalanden från alla åldrar. Vagnarna som tar besökaren med på en vikingafärd i österled gick hem. Lunchen på Lilla Hasselbacken avslutade vår gemensamma helg och därefter kunde deltagarna utnyttja allt det Djurgården erbjuder en solig söndag i juni.

Målet inför förra släktemötet 2015, att förnygra och öka deltagandet i släktemötena, höll i sig även denna gång. På lördagen deltog 73 personer i middagen och på söndagen 63 personer. Totalt deltog 83 personer i någon aktivitet under släktemötet. Åldersmässigt sträckte sig spannet från 1 år till 84. Men vinsten av ett tvådagarsprogram med olika aktiviteter är inte bara fler deltagare, det blir även gladare och mer livfullt. Barn och vuxna från olika familjer hinner knyta an och lära känna varandra lite mer när man ses under fler dagar. Det skapar helt enkelt en bättre gemenskap.

Louise Cederström

AF KLINTEBERG

Släktföreningen af Klinteberg samlades för föreningsmöte och släkträff helgen den 9–10 september 2017. Drygt ett femtiotal släktingar i alla åldrar kom varav flera från USA.

Släktmöte hålls vart tredje år och kombineras med olika till släkten sociala och historiskt anknutna teman. Denna gång träffades vi i Stockholm och under lördagen utgjorde Riddarhuset en naturlig samlingspunkt. Vid mötet avtackades vår ordförande Carl-Henrik af Klinteberg som under 22 års tid haft denna post. Thomas af Klinteberg valdes till ny ordförande. Vi fick en inspirerande visning av Riddarhuset av riddarhusgenealogen Göran Mörner och riddarhussekreteraren Erik Drakenberg, vilket vi särskilt tackar för. Därtill fick vi ta del av föredrag om prominenta kvinnor i släkten samt hur det kommer sig att släkten även finns representerad i USA. På kvällen återsamlades alla på Riddarhuset för gemensam middag under festliga former och musikunderhållning av Pontus af Klinteberg.

Söndagen ägnades åt vår ena anfader, Fredrik Ludvig, med besök på Sjöhistoriska museet. Vi fick en till släkten specialanpassad visning, där huvudnumret var de bevarade resterna av Gustav III:s Amfion, vars ritningar Fredrik Ludvig har illuminerat. Vi fick även en ingående skildring av skeppets jungfruresa från Karlskrona till Stockholm med kungen ombord. Snabbt konstaterades att Fredrik Ludvig inte hade något med skeppets tämligen urusla sjöegenskaper att göra. Fredrik Ludvig är en av de uppmärksammade skeppsbyggarna vilka arbetade med af Chapman och var senare på kunglig befallning i nuvarande Turkiet och hjälpte det Ottomanska riket att bygga en flotta. Museet hade även information om kaptenen Henrik af Klinteberg och tjänstgöringen på Aeolus med bland annat en expedition till Arktis. Aeolus finns i en utomordentligt utförd modell med fungerande detaljer såsom ångmaskin och två millimeter stora dörrhandtag med lås.

Vi avslutade med lunch och alla reste hem med förhoppning om snart återseende.

Henrik af Klinteberg, sekreterare

SCHILDT

Det tionde släktmötet för Föreningen släkten Schildt i Sverige hölls den 14 april med föreningsmöte, intressant föredrag och middag på Mornington hotell i Stockholm.

Närmare tjugo medlemmar mötte upp.

Vid släktmötesförhandlingarna omvaldes vår ordförande Annika Schildt för de kommande tre åren och till ny styrelseledamot valdes Eva Schildt efter avgående Ulrika Kjerrulf. I och med detta finns två döttrar till Evert Schildt, som 1983 startade denna förening, som styrelseledamöter. Äldsta dottern har tidigare varit medlem av styrelsen.

Släktföreningens hemsida med adress schildt.me har fått delvis nytt innehåll och fler nummer av föreningsbladet *Mellan sköldarna* återfinns där. Medlemsbladet utkommer med ett nummer årligen.

Med spänning hälsades Lars Karlsson välkommen som ny medlem och för att berätta för oss om Klivinge gård, Årby och Schildtarna. Lars har flera kopplingar till vår släkt, dels släktmässigt och dels geografiskt. Han är på sin fars sida bördig från Frödinge nära Vimmerby i Småland och i hans släktträd bakåt finns ett barnbarn till Jürgen Schildt, han som adlades 1642. Personen i fråga var Barbro Catharina, gift med sedermera borgmästaren i Vimmerby Peter Hjertstedt. Den geografiska anknytningen är att Lars Karlsson äger och bebod gården Klivinge som ligger två kilometer från Årby. Gården lydde under Årby på 1600-talet och var en tid hem för Jürgens änka Anna Kruus i hennes äktenskap med Peder Stråle. Därefter beboddes Klivinge av Jürgens och Annas dotter Maria och hennes man Gustaf Planting (-Gyllenbåga). Gården byggdes om och fick säteritak liksom huvudgården Årby efter en brand där. Då Lars Karlsson förutom sina kunskaper i arkeologi, han är professor i ämnet vid Uppsala universitet, prövade på arkitektur i yngre år har han kunnat åter skapa huset till sitt forna utseende.

Så var det dags att samlas med ett glas bubbel före middagen, som dukats fram vid två långbord. Från äldsta deltagaren på 87 år till den yngsta på 6 år uppskattades middagen och alla tyckte ha samtalspartner. Vi vet alla att föreningar har problem att få och att behålla medlemmar, intresset brukar komma med ökad ålder då man börjar blicka bakåt. Men antalet yngre medlem-

mar var glädjande stort.

Föreningen planerar att fortsätta med två arrangemang per år. Informell träff på Mornington hotell under hösten har blivit en tradition och dit är även personer som är intresserade av vår förening men ännu inte är medlemmar mer än välkomna. Under våren ordnas något intressant besök och gemensam måltid. Vi önskar givetvis att vi hade fler medlemmar i vår Schildtska släktförening och hälsar intresserade välkomna!

Ulrika Kjerrulf

TERSMEDEN

På pingstafton den 19 maj, i strålende solsken, samlades 88 släktingar på Riddarhuset i Stockholm för Tersmedenska släktföreningens 35:e ordinarie släktmöte.

Mötet hölls i Riddarhussalen och dagordningen avhandlades i något av rekordfart, trots att tid lades på att uppmärksamma några insatser utöver det vanliga. Styrelsen delade ut släktföreningens belöningsmedalj i silver till Eira Tersmeden för förtjänstfulla insatser under många år. Med ett rungande ja biföll släktmötet styrelsens framlagda förslag att utdela en medalj i förgyllt silver till avgående ordföranden James Tersmeden. Medaljen var försedd med inskriptionen »För stort engagemang och ättens bok».

Efter mötet fanns tid för den traditionella gruppbilden och mingel innan Lantmarskalksalen intogs för en välsmakande och uppsluppen festmiddag. Just som kaffekopparna blev tomma började dansen till levande musik i Stenhallen.

»I Hermans fotspår» var temat för helgen och söndagen bjöd på utflykt till Södermanlands bergslag för att besöka platser där Herman, den förste Tersmeden i Sverige, levde och verkade i mitten av 1600-talet. Första anhalten var Stålboga herrgård där ägaren Nils Juto tog emot med öppen famn och guidade oss runt gården. Lunch serverades i den fantastiska paviljongen där doften av nyplockade syrener mötte oss i dörren. Ett kort stopp gjordes därefter på Björndammens masugn innan vi avslutade dagen i Gryts kyrka i Stjärnhov.

I kyrkans altargång ligger en järnhäll som Herman lät gjuta till minne av sina tre förstfödda barn som dog i späda ålder. Hällen är gjuten på Öllösa bruk där Herman var för-

valtare. Besöket avslutades med nedläggning av en vacker krans i släktens färger blått, rött och guld.

Göran Tersmeden, nyvald ordförande

THAM OCH TAMM

Släktföreningen Tham och Tamm har som tradition att avhålla släktmöten vart tredje år. Vissa år har vi valt en plats med anknytning till någon i släkten, i historisk tid eller nutid. Det senaste släktmötet var på Ridarhuset i Stockholm och släktföreningen firade då en för oss viktig händelse eftersom det är 300 år (24/8 1716) sedan Sebastian Tham adlades av Karl XII.

I november 2017 samlades medlemmar, som genom födsel eller giftermål, tillhör de introducerade ätterna Tham nr 1508 och Tamm nr 395, i Lantmarskalkssalen för sedvanliga årsmötesförhandlingar. Styrelsen har under mandatperioden, utöver arbetet med stipendier, understöd och förvaltning av släktföreningens ekonomi, bland annat bidragit till framtagandet av ett nytt släktträd samt fortsatt utvecklande av hemsidan www.tham-tamm.se. Vi har även byggt upp en portfölj av biografier över släktprofiler samt publicering av en skrift, avseende nobilisering av vår anfader Sebastian Tham (1666–1729). Styrelsen har som brukligt besvarat frågor från släkt och allmänhet samt lämnat underlag för en levnadsteckning över Elisabeth Cronström (1688–1771). Hon var Elisabeths tredje hustru och födde tio barn. Fyra dog i späda ålder medan sex barn nådde myndig ålder.

Efter mötet intog 135 medlemmar en fantastiskt välkomponerad middag bestående av hummersoppa, hjortytterfilé samt rabarberkompott med chokladbakelse dekorerad med båda vapnen i sockeroblat. Under middagen höll historikern David Lindén ett intressant föredrag om adelns historia. Basic Big Band, en orkester om tjugo personer, bjöd sedan upp till dans till efter midnatt.

Den 28 november 2020 återkommer vi till Ridarhuset för ett nytt trevligt släktmöte.

Vibeke Tham, vice ordförande

TOLL

Ätten Tolls släktförening avhöll sitt ordinarie släktmöte på Bäckaskogs slott den 12 maj 2018. Ett 60-tal medlemmar hade hörsammat kallelsen och cirka 20 barn och ungdomar deltog vilket bådär gott för framtiden.

Bäckaskog har en särskild plats i släktens historia genom att fältmarskalken och generalguvernören över Skåne, greve Johan Christofer Toll bodde slottet från 1782 till sin död 1817. Släktföreningen har deponerat en kopia av det porträtt föreställande Toll som ingår i Statens porträttsamling.

Under lördagen gjorde vi en guidad tur i centrala Kristianstad och ett besök på Vattenrikets Naturum. Heliga Trefaldighetskyrkan, en utomordentligt vacker renässanskyrka från 1600-talets förra del, besöktes liksom befästningsverken som den danske kungen Christian IV lät uppföra kring den nya garnisonsstaden efter Gustav II Adolfs härjningar. Vi besökte också huset i vilket Gustav III:s revolution inleddes 1772 under ledning av J.C. Toll.

Besöket på Naturum var mycket uppskattat av de yngre deltagarna som bland annat fick göra en »robotflygtur» över landskapet i filmad form. Båda besöken avslutades på Naturums utmärkta lunchrestaurang.

Släktmötet avhölls på Bäckaskogs slott och till ny ordförande efter avgående Mats Toll valdes Helmut Baron von Toll. Därefter följde festmiddag i slottets festsal och sedan trevlig samkväm med dans i slottets stallrestaurang.

På söndagen gjorde cirka 20 deltagare ett besök på Wanås där vi fick en förstklassig guidning i slottsparken med intressanta upplevelser av årets konstinstallationer. Härpå följde lunch i deras restaurang varefter Marika och Carl-Gustaf Wachtmeister, mycket uppskattat, välkomnade oss på en privat visning av det vackra 1400-talsslottet. Bådas respektive erfarenheter av konstparks utveckling och det ekologiska jordbruket på Wanås var ytterst intressant att ta del av.

Mats Toll

VON WALDEN

Enligt föreningens stadgar ska den verka för sammanhållning inom släkten och anordna släktträffar vart tredje år. Styrelsen hade beslutat att förlägga träffen i Husby Långhundra

bland annat eftersom forskning funnit nya fynd i vår anfader Georg Fredrik von Waldens och hans söners liv i socknen. Senast släkten möttes i Husby var år 2001.

Vid ankomsten till hembygdsgården Blå Wingen fick deltagarna en nyskriven rättelse- och tilläggslista till boken *Den adliga ätten von Waldens historia 2014*. I lokalerna fanns stora målningar av vår hedersmedlem Nils Eskhult.

Klockan 11.00 öppnade ordförande Jahn von Walden mötet. Till ny ordförande valdes Dag von Walden, tidigare ledamot. Till ledamöter valdes Robin von Walden, till suppleant Fredrik von Walden och till webbandsvariga Hans och Lena Nässla. Omvalda ledamöter: Helene von Walden Stridsberg, Lars von Walden, Fred Eriksson och suppleant Margareta von Walden. Årsmötet avslutades med att vår nya ordförande avtackade Jahn von Walden för hans insatser under åren 2000–2017. Därefter samlades medlemmarna till en god lunch.

På det fortsatta programmet stod föredrag av Per Lundgren från Stiftelsen Upplandsmuseet. Per Lundgren har forskat kring Carl Dahlman som var anställd av Carl Fredrik von Walden (1689–1739) som informator till sina två söner och som lotsade dem vidare till universitetsstudier i Uppsala. Carl Dahlman bodde en period på Husby Långhundra gård. Han disputerade 1735 som 24-åring och uttrycker i avhandlingen sin tacksamhet över den »yttersta välvilja» Carl Fredrik von Walden visat honom. Per Lundgren redogjorde för intressanta delar av Carl Dahlmans forskning och fortsatta liv.

Paret Anders och Kerstin Eskhult visade ett bildspel och berättade om forna tider i Husby och om kyrkans historia. Vi besökte kyrkan med dess vackra interiörer, bland annat altartavlan och vår anfader Georg Fredriks begravningsvapen från 1728. Den vackra mässhaken var framtagen, uppsydd i ett tyg från 1600-talets början, skänkt av Georg Fredriks hustru Brita von Walden 1744. Dagen avslutades med ett besök vid släktgraven och Husby gård.

Margareta von Walden